

Přítomnost

R O Č N Í K V.

V P R A Z E 27. Č E R V N A 1928.

Č Í S L O 25.

Jubileum celně-kongruové většiny.

Ani jsme si příliš nevíšimlí, že právě nyní už jsou tomu dva roky, co naposledy litaly v našem parlamentě pulty a třísky z nich, a co pan místopředseda Dostálek byl v nebezpečí, že zahyne pod přívalem parlamentních tisků. Právě nyní jsou tomu dva roky, co byla schválena dosud platná zemědělská cla a co se pevně zformovala nynější vládní většina, ne sice ještě hned jako většina vládní, ale aspoň většina parlamentní, která se pak v říjnu 1926 vtělila ve skutečnou vládu. Nebude snad nezájímavé, všimnouti se aspoň některých hospodářských stránek tohoto jubilea, zejména tak trochu pod zorným úhlem toho, co se čekalo po zavedení zemědělských cel. Neboť — o tom asi nebude sporu — nejvýznamnější zásah této koalice do hospodářského života tohoto státu byla zemědělská cla. Všechno ostatní, co se stalo v hospodářském životě, nevycházelo jen z podnětu této koalice, nýbrž z podnětů jiných, koalice měla na definitivní formování těchto podnětů často pronikavý vliv (na příklad při úpravě pozemkové daně v zákoně o přímých daních), ale výhradně na vrub koalice lze z hospodářských opatření počítat dosud vlastně jen zemědělská cla.

Hlavní argument, kterým se operovalo na opoziční straně proti zavedení zemědělských cel pevných, byla obava z katastrofální drahoty. Perspektivy republiky do budoucnosti v tomto směru byly líčeny namnoze hodně černě a proto je nutno si objektivně povšimnouti, do jaké míry se tyto obavy splnily. Je nutno při tom postupovat v pravém slova smyslu sine ira et studio, a proto zvolíme si za podklad tohoto šetření velmi širokou základnu, totiž statistiku vývoje indexu cen velkoobchodních a maloobchodních v letech 1924—1928. Tak široký statistický základ je nutný proto, abychom viděli vývoj cenových indexů v době, kdy nebylo vůbec zemědělských cel, dále v době, kdy platila tak zvaná klouzavá zemědělská cla (nabyla platnosti 6. června 1925), a konečně v době, kdy nabyla platnosti nynější pevná cla zemědělská (stalo se to zákonem z 22. června 1926, který nabyl účinnosti 15. července téhož roku). Vývoj indexu cenového z doby před rokem 1924 můžeme s klidem opomenout, poněvadž rok 1923 byl ještě pod vlivem zhodnocení československé koruny, které nastalo v roce 1922, byl to rok deflační krise v pravém slova smyslu a proto rok málo srovnatelný s lety následujícími.

Vývoj cenových indexů od počátku roku 1924 do poslední doby se dal takto (první sloupec jsou indexy cen velkoobchodních vůbec, druhý sloupec jsou indexy maloobchodních cen potravin):

1924:		
leden	974	836
únor	999	838
březen	1021	830
duben	1008	829
květen	1001	825

červen	968	833
červenec	953	837
srpen	986	842
září	982	853
říjen	999	877
listopad	1013	889
prosinec	1024	891

1925:

leden	1045	899
únor	1048	911
březen	1034	904
duben	1019	901
květen	1006	894
červen	998	914
červenec	1009	916
srpen	993	894
září	996	884
říjen	989	875
listopad	977	863
prosinec	977	866

1926:

leden	966	854
únor	950	845
březen	938	832
duben	923	832
květen	928	837
červen	926	861

červenec	948	876
srpen	963	878
září	973	878
říjen	972	888
listopad	978	902
prosinec	978	912

1927:

leden	979	914
únor	975	914
březen	976	915
duben	979	923
květen	988	930
červen	990	949
červenec	992	962
srpen	983	919
září	975	910
říjen	966	907
listopad	967	905
prosinec	975	913

1928:

leden	982	913
únor	985	910
březen	978	901
duben	984	905
květen	987	908
červen	986	?

Indexy jsou počítány k předválečnému základu 100 a to index velkoobchodních cen k 1. dnu každého měsíce, index maloobchodních cen potravinových ke střed-

nímu týdnu každého měsíce. Při posuzování této tabulky nutno si ovšem uvědomit, že první sloupec indexů velkoobchodních počítá Státní statistický úřad na základě celé řady cenových položek. Jsou v něm obsaženy potraviny, požívatin y a píce, dále nerosty, textilie a jiné průmyslové látky a výrobky. Význam tohoto indexu je v tom, že je to jakýsi generální ukazatel obecné cenové úrovně v republice, který ovšem — jde o ceny ve velkoobchodě — je daleko citlivější na všechny záchvěvy světového trhu, než index cen v drobném.

Porovnáme-li všechna indexní čísla v jednotlivých měsících od počátku roku 1924, zjistíme, že nejnižší úroveň velkoobchodních cen vůbec byla za tuto dobu v Československé republice v dubnu 1926, tedy právě těsně před zavedením nynějších pevných zemědělských cel, kdy průměrná úroveň velkoobchodních cen činila 923, takže ceny ve velkoobchodě byly o něco málo více, než devětkrát vyšší, než tytéž ceny v červenci roku 1914. Nejnižší úroveň cen potravin v drobném pak byla za tuto dobu v květnu 1924, kdy činila pouze 825. Hledáme-li však harmonické minimum obou indexů, najdeme je zase v dubnu 1926, kdy oba indexy byly společně na úrovni tak nízké, jako nikdy před tím ani potom.

Nejvyšší úroveň cenového indexu velkoobchodního byla za tuto dobu v únoru 1925, kdy velkoobchodní index činí 1048, ceny byly průměrně o málo více, než desetkrát vyšší, než v červenci 1914. Maximum cen potravin v drobném nacházíme v červenci 1927, kdy činila úroveň těchto cen 962. Úroveň cen potravin v drobném obchodě v celém onom roce, který následoval po zavedení pevných zemědělských cel, byla skutečně prudce vzestupná. Z dubnového indexu 832 v roce 1926 dostáváme se hodně náhlou křivkou až na 962 v červenci 1927. Potraviny v malém byly tedy v dubnu 1926 průměrně 8,32krát dražší, než v roce 1914, což by přibližně bylo úměrné také změně hodnotě peněz, poněvadž nelze očekávat, že by cena potravin v drobném mohla klesnouti někdy opravdu na tu úroveň, jakou má hodnota koruny proti koruně zlaté, ale v červenci 1927 už byly tyto potraviny 9,62 krát dražší, než v červenci 1914.

Ale v následujících měsících vidíme zjev, který na první pohled překvapuje. Index cen potravin v drobném klesá, hned v srpnu 1927 už je na úrovni 919 a klesá ještě dále, až v březnu 1928 je na úrovni 901, takže ceny v tomto měsíci jsou průměrně devětkrát vyšší, než v červenci 1914. Je tu rozdíl proti stavu z dubna 1926, ale rozdíl daleko menší, než byl v červenci 1927. A zemědělská cla se v této době vůbec nezměnila. Částečně vysvětlení této »záhady« najdeme v jiné statistice, ve statistice výsledků obilní sklizně v roce 1926 a v roce 1927. V roce 1926 se sklídilo v Československé republice 9.2 milionů q pšenice, v roce 1927 však 11 milionů q pšenice, a také sklizeň pšeničná v důležitějších obilnářských státech světových dopadla podobně. Cena pšenice na burse v Novém Yorku (Manitoba č. 1) byla ještě v srpnu 1927 175,78 cts., kdežto v listopadu téhož roku už byla 154,88 cts. Sklizeň žita sice byla v roce 1927 horší, než v roce 1926, ale pro potravinové ceny v drobném má přirozeně daleko větší význam cenový vývoj pšenice. Vedle pšenice uplatnily se do jisté míry ještě jiné příznivé vlivy na trhu potravinovém, jejichž rozbor nelze v tomto článku podávat.

Krátce lze říci, že vliv zemědělských cel po jejich zavedení v červenci 1926 byl u nás poměrně pronikavý a to jak u cen potravin v malém, tak u obecné úrovně cen velkoobchodních, ale tento vliv byl zároveň zesílen okolností, na kterou zemědělská cla neměla vlivu, totiž špatnou sklizní, zejména pšenice. Nynější průměrnou úroveň cen potravin jsme viděli již také před zavedením nynějších cel, na příklad v únoru, březnu a červnu a červenci 1925, takže nemůžeme s dobrým svědomím říci, že zemědělská cla vyvolala drahotu nebývalou, zvláště vezmeme-li v úvahu celkovou úroveň cenovou, o které nám podává náznaky index cen velkoobchodních, jehož maximální úroveň jsme zjistili v únoru 1925; ale přes to lze s jistotou říci, že kdyby nebylo zemědělských cel, byla by dnešní úroveň cen potravin v drobném jistě příznivější, a nelíšila by se patrně příliš od oné, kterou jsme viděli v březnu a dubnu 1925, nebyla-li by snad ještě příznivější. V této skutečnosti je zároveň obsaženo poznání, že zemědělská cla by mohla mít skutečně velmi nebezpečný vliv pro hospodářskou stabilitu republiky, kdyby se opakoval případ špatné sklizně z roku 1926 ve zhoršeném vydání, což při rozmarném počasí nynějších letních údobí není nikterak vyloučeno. Je dostatečně známo, že špatnou sklizeň pšenice v roce 1926 způsobily povodně a nadměru mokré léto. Zákon o zemědělských clech má ovšem pro tento případ pojišťovací ventil v tom, že dává vládě možnost na půl roku v takové mimořádné době snížit nebo i zrušit pevná zemědělská cla. Ale není třeba mnoho fantasie k tomu, abychom si představili, jak vysoce politická věc by se v takovém případě stala z eventuálního otevření takového ventilu, a musilo by být hodně zle, kdyby dokonce i republikánská strana dala k němu souhlas. Proto v zájmu klidného vývoje republiky si musíme raději přát, aby nenastal případ této zkoušky státníkovy pro republikánskou stranu.

Do jisté míry byl tedy vliv zemědělských cel nepříznivý, třebaže nedosáhl rozměrů nějaké katastrofy. Je otázka, nebyl-li snad tento poměrně nepříznivý vliv vyvážen na jiné straně. Těžko by bylo možno popřít, že zemědělská cla zdvihla životní úroveň zemědělců aspoň v některých krajích. Doklady toho jsou příliš zřejmé, aby bylo třeba se jimi podrobně zabývat. Tato zvýšená životní úroveň měla beze sporu jistý vliv na odběr průmyslových výrobků. Cena zemědělské půdy se ustálila, zemědělci se snaže odhodlávali k investicím a melioracím. To je nesporná výhoda zemědělských cel. Byla vykoupěna obětmi ostatního obyvatelstva, které platilo své životní potřeby dražší, než by je bylo platilo bez cel. Kdyby se dosavadní stav, cenový stav z prvních měsíců roku 1928 aspoň nezhoršoval, bylo by snad možno říci, že oběti spotřebitelů ve prospěch zemědělství nejsou nepřiměřené, ač ovšem toto srovnání je do značné míry věcí individuálního názoru a temperamentu. Bohužel, není žádné záruky, že zůstane jen při těchto obětech. Stále nad námi visí Damoklův meč případné špatné sklizně se všemi důsledky už neznačenými. Mezi aktiva zemědělských cel bylo by ještě možno připočítat také nesporné zlepšení stavu československého mlynářství; mírné zvýšení mezd, k němuž došlo letošního roku v četných průmyslových oborech — ovšem bez zásluhy vládní většiny — dovoluje nám dívat se na poměr obětí spotřebitelstva ve prospěch zemědělství

poněkud klidněji, než by tomu bylo bez tohoto zvýšení mezd. Nechceme tím nikterak říci, že mzdová úroveň je úměrná úrovni cenové. Bilance zemědělských cel za tyto dva roky není tedy po této stránce právě nejhorší, při čemž ovšem nutno důrazně opakovat výhradu naznačeného už Damoklova meče.

Ale zemědělská cla mají ještě jinou stránku, totiž obchodně-politickou. Když se zaváděla, vyhlašovali bojovníci z agrárního tábora, jaké dobrodiní se v nich přináší obchodní politice, jak se nyní bude snadno jednat o obchodní smlouvy se zemědělskými státy, jak snadno se od nich budou vymáhat ústupky ve clech průmyslových. S tímto prohlášením pochodila vládní většina úplně stejně, jako pochodila oposice se svým tvrzením, že hned po zavedení zemědělských cel se dostaví katastrofální drahota. Ani jedno, ani druhé se nesplnilo. Oposice při tom má aspoň tu výhodu — s hlediska republiky ovšem povážlivou — že její tvrzení o katastrofální drahotě se ještě jednou může splnit, kdežto tvrzení agrárních politiků o nesporných výhodách zemědělských cel pro obchodní politiku se za platnosti nynější jejich úpravy zcela jistě už nikdy nesplní. Zemědělská cla by mohla být výtečným nástrojem obchodní politiky, kdyby s jejich sazeb bylo opravdu možno v obchodních smlouvách slevovat. Ale právě u nejdůležitějších celních sazeb to páni zákonodárci výslovně zakázali, prohlásivše je za cla minimální, se kterých už slevovat nelze. Obchodně-politické jednání s Jugoslavií — spojeneckým státem — nejde proto nijak s místa, poněvadž českoslovenští vyjednávači nemohou v oboru nejdůležitějších zemědělských cel Jugoslavií za ústupky ve clech průmyslových nabídnout nic, co by už pro ni stejně neplatilo za dosavadního stavu. Jihoslované podle svého známého přísloví »Lásku za lásku, ale sýr za peníze«, nejsou ovšem tak pošetilí, aby nabízeli slevy ze svých průmyslových cel za nic. Tahle věc, tahle úprava zemědělských cel je těžkým hříchem celně-kongruové většiny, se kterým se nelze smířit. Obět, kterou přináší zdejší průmysl a dělnictvo tím, že zdejší průmyslové výrobky neproniknou na cizí trhy v té míře, jako by mohly při snížení průmyslových cel v zemědělských státech, tato obět na jeho zaměstnanosti není přiměřená a tato obět nakláni celou bilanci dosavadní celní politiky nynější koalice v neprospěch této koalice. Zemědělská cla vynutila obchodní smlouvu s Maďarskem a Kanadou; to je jejich aktivum v obchodní politice. Ale od té doby, co došlo k ujednání těchto smluv, je s obchodně-politickými aktivy zemědělských cel definitivní konec a ukazují se stále větší a větší pasiva. Naděje na jejich nápravu v dohledné době je ovšem nejmenší.

J. Kolářik.

POZNÁMKY

Protože malé dary udržují přátelství,

zrušila koalice zákaz čepování lihovin před volbami. A ovšem že nemůže nic říci o důvodech, které ji k tomu vedly a bojí se, aby se nikdo po nich neptal. Zákaz, který je nyní rušen, byl kdysi přijat jako velmi rozumný zákrok; není jednak třeba přilévati do politických vášní ještě alkohol, jednak se tím zne-

možňuje kupovat hlasy za pivo. Není zájmu na světě, kterého by se toto nařízení nepříznivě dotýkalo, vyjma ovšem zájmu hostinských. Ti soudí, že se jim ubírá na výděleku, a že výdělek je nejvyšší dobro konkrétní i abstraktní, před kterým všechno ostatní musí ustoupit. Bylo by možno ignorovat toto obmezené přání jediné vrstvy, která se už ostatně bouřila také proti tomu, že bylo zakázáno čepovat lihoviny nedospělým (i to zmenšuje výdělek, hostinský přijde o zisk ze dvou sklenic piva, které naje v neděli patnáctiletým učňům). Ale protože hostinští jsou organisováni v živnostenské straně, protože tato strana je tak jako tak v nesnázích, pokud se týká vymožeností pro její voliče (v oposici vypadal vše daleko lehčí, a říkalo se, že se nebudou platit daně, až se dostane p. Najman do vlády), a protože koalice není vyběravá v prostředcích, jimiž udržuje dobrou náladu svých členů, byla udělána hluboká poklona před tímto sobeckým přáním hostinských a zákaz byl zrušen. Kdyby se koalici ideologové na hlavu postavili, nemohli by i vymyslet žádný jiný důvod pro to než ten pravdivý, že si tak přála živnostenská strana. Je to zprostituté pro tu stranu, nic víc. Koalice nic nedala ani na to, že zástupce vlády vřele se přimlouval za udržení zákazu. Děkujeme bohu, že také obchodníci opiem nejsou organisováni v některé straně. Nemýlíme-li se, konstatovala jedna z minulých vlád, že za klidný průběh voleb třeba jistě děkovati také zne-možnění, aby si voliči nachmelili hlavu. Jestliže při příštích volbách to nebude dopadat tak dobře, necht si vláda vzpomene na malé zprostituté, které proti hlasu vládního zástupce vsunula do natažené živnostenské ruky.

»Lidové listy« naslouchají Evropě.

V sobotních »Lidových listech« vyšel nadšený článek o Malé dohodě. Cože pohnulo náhle jejich úvodníkáře k tak nezvyklým výlevům citů, při díle, které přece těžko odloučiti od jistých špatně u něho zapsaných jmen? Povážíme-li to sám: byl prostě nakažen. Nakažen optimismem, kterým je zřejmě podložen zájem Evropy o vývoj její funkce«. Totiž té Malé dohody. Pokud na něm je, »propadal by dočasně spíše pessimismu v její věci«. Ale tentokráte:

»Sledujeme-li pozorně komentáře evropského tisku vztahující se k bukureštské konferenci, můžeme — nikoliv neprávem! — usouditi, že Evropa docela instinktivně — a logicky! — očekává od Malé Dohody něco více než reální záruku udržení status quo ve Střední Evropě. Existuje stav, označovaný běžně slovy: Italsko-jugoslávské napětí. A Evropa se ptá: Co udělá v té věci Malá Dohoda? Existuje otázka tak zv. cesty přes Balkán, otázka posice Albanie, Řecka a Bulharska: A Evropa se dohaduje, jak se k té otázce zachová Malá Dohoda. Prostě: Evropa předpokládá, že Malá Dohoda disponuje silami většími, než stačí k udržení středoevropského status quo. Evropa očekává, že Malá Dohoda je silná dosti, aby byla při nejmenším krystalisačním bodem něčeho, co nedostí šťastně je vyjadřováno termínem: Balkánské Locarno.

Neméně zajímavé povahy jsou staré a neustále se opakující otázky Evropy, týkající se eventuelního vstupu Polska do Malé Dohody. Tyto otázky vedou přirozeně ku předpokladu, že Evropa uvažuje o významu Malé Dohody i pro evropskou oblast severovýchodní.»

»Lidové listy« tedy přiblížily ucho k zemi a vyslouchaly, že Evropa od nás očekává velké věci, a to ne jen ve střední Evropě, nýbrž i na jihu a na východě. A to je právě, co potřebujeme, vztážmo, co potřebují »Lidové listy«. Nebot ve středu Evropy bychom to již obstarali snadno dosavadními silami. Evropa však předpokládá prostě — to »prostě« je důležité —, že Malá Dohoda »disponuje silami většími, než stačí

k udržení středoevropského status quo». A v tom se klame. »Lidové listy« jsou do té míry autokritické, aby to poznaly. Jejich »zdravý, sevřený optimismus« nechce se spokojit pouze »radostným faktem nadějí Evropou v ni (Malou dohodu) skládaných«, nýbrž požaduje kategoricky r o z m n o ž e n í s i l k v y ř í z e n í t ě c h p ř e d u ř e n ě c h s l u ž e b e v r o p s k ě m u m í r u. Jsou to jistě safraportské služby, které se neobejdou tu a tam bez nějaké té evropské války. Takovému míru čest a sláva na věky věkův.

R. P.

Už i Mussolini,

ale naši ještě ne. V řeči, kterou pronesl před šesti tisíci italskými průmyslníky, pravil Mussolini:

»Krise byly a budou vždy. Jako první činitel, který na nynější krizi úspěšně působí, musí být jmenován Svaz národů.«

Nemůže se říci, že by italský diktátor se vyznačoval velkým talentem k pochopení funkce Svazu národů; jsou v dobré paměti kousky, které této instituci prováděl. Jestliže už i tento zatvrzelý uznal roli Ženevy, můžeme doufat, že naši Mussolini-kové přestanou házet na Svaz národů svůj maličký posměch? Ale epigoni jdou za svým vzorem vždy o několik let pozadu, a tak raději čekat, že »Národní listy« a p. dr. Berský ještě hezkou dobu nebudou chtít rozumět tomu duchu, který z Ženevy vychází do světa, a s větší radostí budou se dívat na to, co se Svazu národů nepodařilo, než na to, co se mu podařilo. Ohrnuje-li velký národ nad Ženevou nos, je to zpupnost, která se může špatně vyplatit. Činí-li tak příslušníci národa malého, je to od samého počátku nebezpečná hloupost.

Němečtí křesťanští socialisté

učí se v poslední době hodně od slovenských ludovců; být ve vládě a tvářit se při tom opozičně. Pokusy této vládní strany o opoziční gesto se stále množí. Nutno rozeznávat; je jednak faktická nespokojenost v této straně, jednak strana si na opoziční stranu jen tak hraje, aby před svými lidmi vypadala radikálně. Skutečně nespokojené jsou v této straně odborové organizace dělnické. Mají ve straně ministra Mayr-Hartinga daleko větší váhu, než křesťansko-sociální dělníci p. Čuřika v lidové straně. Vůdčí odborář této strany, Schütz, nedávno velmi ostře řekl, že dělnictvo něm. křest. soc. strany nesouhlasí s novelisací sociálního pojištění, jak si ji představovala vládní většina. — Min. Mayr-Harting nemá v této straně ustláno na růžích; »Sudetendeutsche Tageszeitung« uvedla nedávno, že o vstupu strany německých katolíků do vlády bylo rozhodnuto pouze většinou j e d n o h o h l a s u. T. j. téměř polovina politiků této strany byla proti tomu, aby strana šla do vlády. Někteří z této strany dávají okatě na jevo své názory. Tak sen. Ledebur-Wicheln postavil se proti směrnicím naší zahraniční politiky ve všech důležitých bodech; vyneslo mu to živé sympatie německých nacionalistů; »Deutsche Presse« pak ani neotiskla výklad, kterým Dr. Beneš reagoval na negativistickou politiku Ledeburovu. Podobně Medinger se tváří velmi opozičně; nedávno reklamoval další ministerská křesla pro Němce; mluvil o pěti, ale spokojil by se se třemi. »Deutsche Presse«, aby uchlácholila nespokojenost v řadách německých politických katolíků, kritizuje ostře zákony, jejichž předností dříve tak chválila. Tak kritizuje zákon o správní reformě o autonomních financích. Nevrlé se pouští i do Bundu de Landwirte. Jindy zase udeří na radikálně-nacionální struny. — Těžko sloužit několika pánům; těžko dělat politiku, která by se líbila německému dělníku-katolíku, německému knězi, německému bývalému šlechtici atd. Strana německých katolíků doufá, že situaci zachrání tím, že pro každého najde vlídné slovo: pro dělníka, pro kněze, průmyslníka, že to zachrání tím, bude-li se tvářit nevlídně na vládu. Jest pravdě-

podobno, že strana ministra Mayr-Hartinga při příštích volbách ztratí dosti hlasů; ale tou taktikou, kterou dělá, svou porážku ještě zvětší. Je to politika bojácná, třebaže se tváří radikálně. Je to strach z voliče, že by mohl přeběhnout k stranám opozičním. Ale ten volič přeběhne tím spíše, naladí-li jej strana opozičně.

K. T.

Nová velmoc

rodí se v Číně. Dobytním Pekingu dostává se celá země zase pod jednu vládu — docela jinou vládu, než jaká dříve řídila osudy této nejlidnatější země. Stará čínská dynastie byla velmi uctivá k vládám bělošských států, a už před světovou válkou byla — v podstatě pro tuto uctivost a povolnost — poražena a vyhnána. Od té doby byla Čína územím zmatků; generál proti generálu, armáda proti armádě, sever proti jihu, východ proti západu, komunisté proti buržoasii, nacionalisté proti komunistům, staří a mladí proti sobě. Ten chaos měl však svůj konečný smysl: rodila se nová Čína. Hlavním jejím znakem jest, že chce s velmocemi jednat jako rovný s rovným; že už nechce Evropě a Americe dělat kolonii. Vláda, která nyní ovládá Čínu, šla do boje s tímto programem, a zvítězila. Svět se bude musit připravit na důsledky. Čína spěje k tomu mezinárodnímu postavení, jaké má už Japonsko. Až dosud měla Čína měkké tělo a měkkého ducha. Ale za nějakou dobu bude pro Evropany a Američany právě tak nemožno žádat nějaké výsady v Číně, jako je to už nemožno v Japonsku. Před našima očima se odehrál jeden akt z Probuzení Východu. Je marno bránit tomu vývoji. Za nějakou dobu bude mít Čína mezinárodně tak výsostní postavení jako mělo Japonsko nebo Anglie. Sjednání Číny, nezbytný předpoklad pro velmocenský vývoj, je ukončeno, a energie národa jsou vzbuzeny. Na východě vzniká docela nová situace, než na jakou si zvykly evropská a americká diplomacie. Historie znala dosud jen netečnou Čínu. Svět se mění. Synové dnešních zahraničních ministrů budou už mít co dělat s Čínou aktivní. Bude to jistě nepohodlnější, ale bylo to nevyhnutelné. A Evropa by se tomu neměla divit. Myslíla snad, že heslo »emancipace«, které vydala, zastaví se na jejích hranicích?

Deset let Svazu průmyslníků.

Jistě to každý Svazu přál, že už je mu deset let a že mu ještě nevypadaly první zuby — při čemž jistě si každý byl vědom také toho, že v desíti letech nemůže nikdo mít ještě zuby moudrosti. Tedy zkrátka Svaz měl jubileum, zaslouží si vědeckosti svých členů, za které běhá po ministerstvech, má dost peněz, aby pořádal monstrebankety třeba i v Průmyslovém paláci a může poručit svým novinám, aby se k tomu tvářily slavnostně. Má-li »Venkov« svoje hospodářské výstavy, proč by »Tribuna« neměla Svaz průmyslníků? Ale zdá se, že »Tribuna« v tom ještě neumí chodit, protože takovou šmokovinu, jako napsala o banketu nebo o recepsi na hradě, jsme ještě v českém tisku nečetli:

»Harmonické a velmi monděnně parfumované ovzduší naplnilo lóže, promenoary, salony i sál a kdokoli vstoupil, zapomínal sebe a myslil, aby co nejvíce přispěl k dokonalému, domácímu přátelství všech se všemi. Flir. očí a drahokamů, jazzový rytmus smíchu, špičky vtípu a mezinárodní esprit, vnesený sem cizinci, jichž exotika a temperament často okouzlovaly a přibližovaly, seznamovaly a poutaly, ztělesňoval se u všech dlouhých i krátkých stran stolů.«

Nebo je libo popis, jak se kdo tvářil u stolu? »Hostitel večera a vůbec nejvíce slavený člověk posledních dvou dnů, dr. Hodáč, řeší problémy ve čtyřech řečech, nepočítaje v to mezinárodní úsměvy a laskavosti... zatahuje do rozhovoru ministra Nováka, který chvílemi upadá v usměvavé snění, jako by mu hlavou šly záblesky nějakého libreta«. — Nedej Pánbu! A pokud jde o styl této šmokoviny, chápeme, že Svaz chce vidět za

svoje peníze také kus práce. Ale nemají-li smysl pro vkus ti, kdož tyto koledy psali perem namočeným do nejlevnější pačuli, mohl by snad mít trochu vkusu jejich zaměstnavatel, který si přece zakládá na své formě.

J. H.

Jací jsme.

Ze statistických zpráv vychází na jevo, že Praha dělá v mnohých jiných ohledech rychlejší pokrok než v čistotě. Ačkoliv počet obyvatel stále stoupá a s tím také konsum masa, klesá konsum mýdla. Loni v květnu bylo spotřebováno 216.130 kg mýdla. Letos v květnu už jen 190.855 kg, tedy o 26.000 kg méně. Proč vlastně?

O některých humoristických listech.

V poslední době starší generace naříká nad mládeží více než kdy jindy. Jako jeden závažný delikt mládeže se uvádí, že vydává, odebrává a čte »Trn«; také pro Švejka dostává mládež co proto. »Trn« ovšem není nějakým orgánem dnešní mládeže a dnešního studentstva. Je to nevědomost nebo úmyslnost, strká-li se dnešní mládež a »Trn« do jednoho pytle. Dvě maličkosti stačí uvést, aby bylo vidět, že i ten »Trn« se učil od starších.

1. V »Trnu« byly jakési veršičky, pro které kdosi ze starší generace zlomil hůl nad dnešní mladou generací; byly to veršičky à la:

Lory, Lory,
medělej fóry...

Tak nějak. Takové nehezké veršičky píše dnešní mládež! Hruža! Ukázalo se však, že ty veršičky jsou již starého data. Sepsal je u Petříků — tak se tam říká — jeden básník a senátor, který bojuje proti Švejkovi.

2. V »Trnu« byly některé vtipy. Ukázalo se, že nebyly původní. Byly vzaty z červených sešitků, které vydával někdo v redakci starého pražského německého deníku v Praze. Ty sešitky byly vydávány jako Privatdruck. Jsou v nich vtipy a žerty velmi lascivní; »Trn« mohl převzít jen ty méně nebezpečné. Pěstuje-li »Trn« košilaté vtipy, je to jeho věc a nikoliv chvályhodná. Jest však pozoruhodno, že se může opřít o Privatdrucky, které pro soukromou zábavu si vydávají solidní starší pánové. Není příčiny hájit »Trn«; čte-li se, čtou jej i starší lidé, kteří jinak bručí nad mládeží. Podívejte se, co různých časopisů vydává dnešní mládež! Jsou to týdeníčky a měsíčníky slabé i naděrné, nedokrevné i průbojné; z toho je vidět, že zájem dnešní mládeže nelze vystihnouti tím, že se řekne: čte »Trn«.

Na druhém polu jsou »Humoristické Listy«. Humoristický orgán starší generace. Ne celé, jako »Trn« není orgánem celé mladé generace. Ale jsou skoro ve všech hostincích, jsou i rodninou četbou. Říkalo se jednou, že »Humoristické Listy« budou vydávat humoristickou přílohu. Ale firma Vilímek se nechýla této dobré myšlenky. »Humoristické Listy« tak trochu jsou průřezem vtipu a humoru části starší generace. Vtipy na bolševiky a socialisty, vtipy na vyžírání republiky, hloupý český Honza a mazaný německý Michl, a hlavně: obrázky dívek s nožkami hezky poodhalenými, paničky v negligé, polopanny, dívky po většině velmi chatrně ošacené, jen v košilce, ňadra odhalená až po bradavku, někdy i za ni, vtipy, které vyrůstají tak asi mezi národní demokracií a fašismem — to je humor »Humoristických Listů«. A z toho, že nezanikají, je vidět, že tento humor má své stoupence. A právě ti, kteří čtou »Humoristické Listy«, naříkají nad mládeží, jak je zkažená, bez idealismu, bez vznětu. Mají k tomu, upřímně řečeno, málo legitimace.

K. T.

NÁRODNÍ HOSPODÁŘ

Dr. R. Hotowetz:

Strasti automobilového průmyslu.

Když v roce 1921 bylo parlamentem přijato přehnané zvýšení automobilových cel na dvě třetiny hodnoty vozu, nemohli mnozí pochopiti, že tato věc, týkající se jediného a docela speciálního předmětu, je mi dostatečným důvodem, abych jako ministr obchodu podal demisi. Nehledíc k ostatním věcným argumentům, které ostatně byly ústavní cestou sděleny také Národnímu Shromáždění, byla mým hlavním rozhodujícím důvodem nezbytnost potlačiti náběh k prohibici hned s počátku, poněvadž jinak nelze se ubránit zlům dalším a dalším. Nešlo tedy o automobilové clo jako takové; vždyť k mému vlastnímu návrhu bylo roku 1920 uzákoněno hodnotné clo 45procentní. Šlo o to, že jeho další zvýšení je hospodářsky neodůvodněné, že je neloyální vůči smluvním státům, škodlivé pro naši obchodní politiku a působí jako přímé povzbuzení dalších sobeckých zájmů v naší politice celní.

To všechno také skutečně přišlo. Došlo k revisi celého celního tarifu se zvýšením sazeb až na 30násobek předválečných; přišlo utužení povolovacího řízení na místo jeho uvolnění a zrušení, které jsem měl v programu; přišla agrární cla v zásadě oprávněná, ale ve své soustavě nedokonalá a ve výši přehnaná, což bylo následek toho, že menšina o ně nesmlouvala, nýbrž jim jen zásadně odpírala; přišlo stížení všech jednání o obchodní smlouvy uplatňováním sobeckých zájmů a přišel celý ten smutný stav naší obchodní politiky, který byl před několika lety z povolaných úst posouzen a který značnou měrou dosud trvá, právě ve vztahu ke státům pro náš obchod nejdůležitějším.

Ukázalo se, co již tolikrát: zlý začátek musí plodit stále větší zla. Nejen životní míra našeho obyvatelstva je nad potřebnou míru zatížena, nýbrž i výrobní podmínky veškeré naší produkce, prvotní i průmyslové, jsou ztíženy více, než je jí prospěšno v soutěži exportní a v soutěži ciziny na vlastním trhu domácím. Hájil jsem vždycky názor, že zájem hospodářského celku není pouhým součtem zájmů jednotlivých hospodářských oborů nebo dokonce jednotlivců, nýbrž jejich harmonickým vyrovnáním a že zájem jednotlivý musí ustoupit, škodí-li zájmu celkovému.

Nebyla to tedy žádná zlovůle vůči automobilovému průmyslu, která diktovala můj odpor proti jeho přemrštěným požadavkům, nýbrž objektivní přesvědčení o jejich neoprávněnosti a přímé škodlivosti. Dostalo se mi velmi brzy zadostiučinění tím, že dvoutřetinová cla musila pod tlakem poměrů býti zase snížena na dřívější míru. Také nesmyslná cla z konce roku 1921 musila býti v obchodních smlouvách částečně snížena, ačkoli dosud jen nedokonale, ačkoli dosud není vypracován nový celní tarif a ačkoli starý tarif dosud vykazuje nepřeklenutelný nepoměr mezi cly na suroviny, polotovary, pomocné látky a hotové tovary, nepoměr to, který je neobyčejně škodlivý právě automobilovému průmyslu, jenž tak velmi mnoho součástí vozu nevyrobí sám, nýbrž musí kupovat.

Automobilový průmysl zůstává podnes enfant terrible naší celní a obchodní politiky. Znam jest úspěch jeho snah o cenové tabulky pro vylívání cizích auto-

mobilů a důsledky, jež tyto tabulky měly; známy jsou účinky jeho požadavků na naše jednání o obchodní smlouvy s cizími státy dříve i ještě dnes.

Přál bych si proto, aby náš automobilový průmysl jednou objektivně přemýšlel o své situaci a budoucnosti a si uvědomil, že hovění jeho čistě sobeckým zájmům nemůže mít věčné trvání, a že se proto na obrat, který nutně přijde, musí včas připravit, nemá-li mu pak rázem podlehnouti. Napsal jsem před časem, že není snad už daleka doba, kdy americký automobilový průmysl zasytí svou domácí spotřebu tak, že bude se svou nadvýrobou musít se obrátit i do Evropy, a že žádné clo nezachrání náš průmysl před tímto vpádem, bude-li tak málo připraven, jako dnes. Nadvýroba v Americe už nastala a má v zápětí nejen stálý vzrůst amerického exportu, nýbrž i stupňování úsilí tamních továren o další zlevnění výrobků, aby jejich soutěživost zvýšily. General Motors vyrábějí asi 2³/₄ milionů vozů ročně a zvýšily svůj vývoz v prvním čtvrtletí 1928 o 44%, — Ford vyrábí asi 2¹/₂ milionů vozů, chce výrobu zdvojnásobit a má prodejní filiálky v celé Evropě; Chrysler a Dodge Brothers, které vyrábějí 3/4 milionu vozů, se právě sloučily, chtějí převzít řadu firem dalších a mají starý prodejní aparát rozvětvený po celém světě. Kapitály v americkém autoprámyslu investované jsou pro naše pomysly prostě závratné, jdouce do mnoha miliard dolarů; jen Chrysler a Dodge mají prý kapitál 600 milionů dolarů, čili přes 20 miliard čsl. korun.

Jakou má vyhlídku náš automobilový průmysl, tak nepřipraven jako je nyní, dostane-li se do boje s těmito kolosy? Víra, že cizí automobily nejsou způsobily pro naše silnice, vyprchala už po zkušenostech s nimi, také strategické důvody neobstojí samy o sobě v konkurenčním boji a americkému nebezpečí nutno tedy čelit prostředky poněkud účinnějšími.

To chápe ostatně už všechen evropský automobilový průmysl a radí se právě o těchto prostředcích. Chce Americe čelit mezi jiným také vzájemnými dohodami. Dohody, ať cenové ať kontingentní nebo jiné kartelové, nepomohou arci mnoho nebo vůbec nic. Skutečně pomoci mohla by jediná dohoda, totiž dohoda o evropském celním spolku, který by oproti Spojeným státům americkým postavil hospodářsky spojené Státy evropské, tvořící veliké, uvnitř bezcelné, na venek celně vysoko chráněné odbytíště. Tuto myšlenku propagují od desetiletí a za její uskutečnění — ve které věřím, poněvadž od ní závisí hospodářská samostatnost Evropy — mi bude snad jednou vděčen dokonce i náš automobilový průmysl. Ale taková dohoda je příliš velkého slohu a Evropě se bude musit vésti ještě mnohem hůře, než ji uskuteční.

Mezi obory, které budou americkou soutěží nejhůře postiženy, patří zejména automobilový průmysl, nejenom náš, nýbrž evropský vůbec. Proto v jiných státech neočekávají spásu jen od pařížských porad a neskládají jinak ruce v klín, nýbrž připravují velmi intenzivně především obmezení vlastní vnitřní soutěže slučováním závodů, dělbu práce mezi nimi, zmenšováním počtu různých typů atd. a připravují také zvýšení své soutěživosti s cizinou nejlepšími technickými, obchodními a ovšem také kapitálovými vybavením továren. Právě v posledních dnech jednaly německé akciové automobilky s bankami je financujícími o utvoření velkého trustu těchto továren, jejichž roční obrat se pácí

na 300 milionů marek čili 2¹/₂ miliardy čsl. korun. Obnos, kterého bude zapotřebí k jejich sloučení a řádnému vybavení, se odhaduje na 100 milionů marek čili 800 milionů Kč. Jde tedy o částky, které sice daleko nedosahují poměrů amerických, ale na poměry naše jsou velmi úctyhodné. Plán pro celou akci je připraven a jeho uskutečnění koncem t. r. je prý velmi pravděpodobné.

Srovnajte i jen tyto německé poměry s našimi. Kolik různých typů vyrábí každá z našich továren? Kolik jich vyrábí po jednotkách, desítkách a stech kusů? Vyrobit se u nás už nějaký vůz v serii několika tisíců kusů? Co je to proti seriové výrobě desetitisíců německých a setitisíců amerických vozů, a jaký vliv má všeobecná režie na cenu vozu při velké a malé produkci!

V našem malinkém odbytíšti nebudeme moci nikdy dosáhnouti amerických cifer výrobních, neboť příkladu Batova a Waldesova nelze užít na všechny výrobky a určitě ne na automobily. A Spojené státy evropské jsou ještě daleko. Ale nutno učinit, co je vůbec možno učinit, totiž zjednodušit domácí výrobní poměry dohodami nejdále jdoucími, i sloučeními továren, a výrobu pak v každém směru zdokonalit.

Tím nebude však úloha našeho automobilového průmyslu skončena. Ať zpytuje ještě dále své svědomí a vypočítá, jak se přehnaná celní ochrana vymstívá jemu samotnému. Dojde snad potom k překvapujícímu poznání, že se svým nejvlastnějším výrobkem, totiž motorem (je-li kvalitou vynikající), je vlastně i bez celní ochrany schopen soutěžit v celém světě, dokonce i v Americe, a že méně soutěživým se stává teprve ve voze vypraveném. A dojde k poznání, že tato zmenšená soutěživost jest — vedle nedostatečného domácího odbytí, důsledků toho na cenu vyrobené jednotky a vedle jiných vad a omylů — zaviněna spolu také vysokými cly na železo a kovy a polotovary z nich, na dřevo a kůže, na plechy, rámy, osy, pera, brzdy, duše, pneumatiky atd. a na celou aparátovou výzbroj automobilu, což všechno při konstrukci a montáži vozu potřebuje a musí kupovat, poněvadž to sám nevyrobí. A proto se snad dočkáme toho, že i náš automobilový průmysl bude jednou přívržencem snížení cel, ne-li zcela volného obchodu uvnitř svazku států, tvořících dohromady veliké, na venek chráněné odbytíště. Neboť takovéto veliké odbytíště je prvním a hlavním předpokladem racionální a soutěživé výroby automobilů.

Jeden z mých hlavních odpůrců ve věci automobilových cel navštívil zatím Spojené státy americké. Trochu pozdě, neboť — ačkoli se dnes jistě dívá na věc jinak než dříve — nemá už vlivu na změnu fronty, i kdyby ji chtěl přiznati. Pravda na konec přece zvítězí; u nás to trvá bohužel strašně dlouho.

ŽIVOT A INSTITUCE

Artur Marek:

Jak si inteligent představuje vojnu.

I.

Kamarádi říkali: buďto ať všem naměří stejně, nebo nehrajeme. Vycházeli z názoru, že všichni občané republiky jsou si před zákonem rovni. A že tedy inteligent nemá o nic menší ani větší povinnost v poměru

k armáde, než príslušník ktoréhokoliv jiného stavu. Predstavuje si proto docela právem, že mu povolání činitele vyjdou v plnění branné povinnosti vstřícně stejně, jako jiným. Proč na příklad byli hromadně propouštěni po šesti měsících z vojny zvláště ti, kteří měli obdělávat stále chladnoucí kůru zemskou, a proč nebyli propouštěni jiní, kteří obdělávali nějakou stejně důležitou brázdou na národa roli dědičné, zůstává pro inteligenta záhadou.

Dokud byla zkrácena presenční služba na šest měsíců, přece jen slušné řádce inteligentů, kteří podali žádost, neozývaly se úvahy a protesty jako dnes, kdy inteligenty přidržují na vojně s nevynechávající důsledností. Prodloužení presenční služby ze čtrnácti na osmnáct měsíců není také maličkost.

Inteligenti se domnívají, že jejich intelligence, ověřená školními vysvědčeními, je opravňuje k požadavku, aby buďto presenční služba praktikovaná dnes byla zkrácena, nebo aby vypadala jinak než dnes. K tomu možno připomenout, že by působilo umravňujícím dojmem, kdyby branná povinnost byla závazná opravdu pro všechny občany republiky, kromě případů opravdu vážné choroby. Vždyť jako jinde, tak i na vojně je uskutečnitelná dělba práce, jinými slovy řečeno, každý se může uplatnit podle svých sil a schopností. Nelze se šířit o tomto námětu; aby nám však čtenář nemohl vyčíst nekonkrétnost, poznamenejme, že to by předpokládalo širší chápání vojenské instituce, obohacení jejího mírového programu v ohledu sociálním, v ohledu těla a ducha, při čemž by nijak nepřišel zkrátka vlastní účel vojny. To právě nemohou chápat ti, kteří na vojně zdůrazňují stále jen řemen. Opakujeme zde, že za deset let se nedají dělat divy, ale věříme, že vývoj půjde přes překážky k cíli, který označíme jako zcivilnění, zlidštění vojny, ať se to zdá synům Marsovým sebe paradoxnější.

Názory na délku služební doby se budou jistě velmi lišit. Ale sotva najdete inteligenta, který by pochyboval, že dvanáct měsíců čili rok postačí úplně, bude-li se po ten čas věci věnovat plně. Vojenští odborníci přijdou s různými důvody pro delší služební dobu a z nich budou padat na váhu hlavně důvody rázu technicko-administrativního: je nutno na př. zajistit pravidelný chod vojenského stroje tím, že vojáci, kteří se už něčemu naučili, zůstanou ve službě déle než dvanáct měsíců, protože každého 1. října přicházejí nováčky, kterým starší vojáci, totiž ti, kteří už něco umějí, mají dělat instruktory, atd. Všechno se však dá řešit.

Složitější bude reforma programu presenční služby, na niž mají právo nejen inteligenti, ale i ti branci, kteří školy nemají, ať už z jakýchkoliv důvodů, kterým se proto »inteligenti« neříká a na kterých ve skutečnosti hlavní tíha služby po dobu celých osmnácti měsíců spočívá. Co tito vojáci z presenční služby mají, zvláště co nemají a co by z ní mohli mít, to je jiná kapitola, o které se dosud také skoro nepsalo, ačkoliv je tu všelijakých vad, nesrovnalostí a příčin k nespokojenosti víc, než v řadách vojáků inteligentských.

Psát o reformě presenční služby pro inteligenty systematicky znamená pustit se do studie. Na to nestáčí, protože nejsem vojenským odborníkem. Proto přináším jen příspěvek k reformě v podobě řady otázek, které jsem si jako voják dával nejenom já, ale i moji kamarádi. Nemyslili jsme, že je pravda jen na

naší straně, ale věřili jsme, že z našich vtipů, glos a námitek by si mohli páni nahoře vzít všelicos dobrého.

*

Rozčilování není program. Ale na vojně je dosud rozčilování pojato do programové části. Kdyby bylo škrtnuto, sesmutněli by mnozí důstojníci, zvláště však poddůstojníci, protože by jim stále něco scházelo. To není maličkost, o které je zbytečně ztrácet řeč. Nejde přece jen o ty, kteří se tak ochotně rozčilují, ale také o ty, na které rozčilování dopadá.

Rozkaz je — anebo má být — naprosto jasný. Není tudíž nic zbytečnějšího, než doplňovat jej svrastováním obočí, namáháním svalů žvýkacích a mimických, gestikulováním rukou a podobnými úkazy. Pokud se v předpisech o věci mluví, je všude řeč o hlasité, jasné a stručné mluvě, nikde není ani zmínka o křiku. Důstojníci a poddůstojníci však křičí na mužstvo s oblibou, zapomínajíce, že nejde v prvé řadě o to, aby se jim ulevilo nebo aby nerušili své zvyky, nýbrž o to, aby dosáhli co nejlepšího výsledku jako vychovatelé.

Díváme-li se na věc takto — a jinak nemůžeme —, přijdeme k poznání, že křikem a rozčilováním se ani na vojně nic nespraví, přes zdánlivý okamžitý úspěch. Ještě choulostivější je křičet na inteligenta, který je buďto opravdu jemnější než na př. synek ze slovenské salaše, nebo si to aspoň o sobě myslí a cítí jako urážku, když s tím nadřízením nepočítají. Křik je vždycky projevem slabosti u vzdělaných lidí. A potom vzniká nebezpečí, že vojáci se zachovají podobně, jako kobyly, kterým se pořád bičem práská kolem uší a šlehá po zadku: zvykne si člověk jako kobyla a časem si nic nedělá z ran ani nadávání. Tam, kde se tolik a tak systematicky křičí, není všecko v pořádku.

Bůh chraň, aby si někdo myslil, že se tímto obracím proti oněm představeným, u nichž nadávání je nezbytným projevem dobré nálady a kterým by to ani jinak neslušelo. Jde mi tu o nadřízené, kteří křičí na vojáky ze zásady a ujišťují vás při každé příležitosti, že na vojáky nic jiného neplatí. Kdyby věděli, jak dalece se mýlí, změnili by metodu. Je typické, jak málo lidí u nás vůbec věří v účinek klidného jednání, jež by mělo být samozřejmým průměrem ve styku lidí s lidmi.

Vedle rozčilování a křiku, z něhož přirozeně nelze vinit důstojníky a poddůstojníky paušálně, je pro vojnu typický ještě jeden rys s předešlým těsně souvisící: V našich sadech, tramvajích nebo železničních vagonech se dovídáte především celý soubor věcí, které jsou přísně zakázány a za něž se hrozí dočasnými tresty podle těch a těch paragrafů, takže začnete nabývat dojmu, že jste povinni dávat pozor, aby se nějak neprojevila vaše zločinnosti nakloněná povaha. Něco velmi podobného prožívá inteligent na vojně, protože to, co mu musí být nejnápadnější, je soustava velmi přísných nařízení a trestů, které následují, když nepředchází vyplnění nařízení.

Aby někdo nedoufal, že si představuji vojnu jako táboření divokých skautů v některém z vltavských nebo sázavských zákoutí, odkazuji čtenáře na první článek o inteligentovi na vojně, uveřejněný v 19. čísle této revue, kde jsem řekl o nutnosti disciplíny a její blahodárnosti pro inteligenty dost, abych se o tom nemusil znovu zmiňovat. To, o čem chci psát zde, není namířeno proti disciplíně a nijak nechce oslabovat její význam v armádě. Jde o prostředí a jeho vliv. Na

většinu z nás působila nejdřív všechna ta nařízení a zákazy skličujícím dojmem, a také první tresty dolehly těžce. Ale když jsme se rozhlédli a nabyli určitých zkušeností, nebrali jsme vše tak vážně. To však znamenalo, že jsme nenaráželi dál na onen důmyslný systém, který způsobuje, že o dobrovolné kázni a dobrovolnosti vůbec se na vojně nedají vyprávět zrovna dlouhé příběhy. Měli jsme velmi zřetelnou představu, že se u nás předpokládá na prvním místě zlá vůle. Na každém kroku jakoby měli nadřízení obavu, že se dopustíme něčeho špatného a jakoby číhali na příležitost, dopadnout nás při činu a okázale nás potrestat.

Prosím čtenáře o rozlišení těch dvou věcí: neříkám, že naši představení a nadřízení si skutečně tak počínali, ačkoliv by o příklady nebyla nouze, ale říkám, že jsme skutečně měli takový dojem, velmi živý a podle něho jsme zařídili své chování.

Jste-li skoro neprodyšně obklopeni důmyslnou konstrukcí přísných nařízení, rozkazů, zákazů a trestů, stane se vaším nejoblíbenějším zaměstnáním hloubat o tom, jak by se v takovém terénu dalo chodit volně a pokud možno bezbolestně. To je jedna z věcí velmi typických pro vojnu a mohu vám prozradit, že inteligenti nejsou nijak nadšeni, musí-li obracet svůj důvtip a energii právě tímto směrem. Víím, že je těžké zvláště na vojně důvěřovat v dobrou vůli každého jednotlivce a vyjít odtud optimisticky jako ze základu. Ale víím — a mnozí to potvrdí — že vzít za základ zlou vůli každého je systém stejně nemožný, ne-li ještě nemožnější. Moji kamarádi udělali na vojně vždycky ochotně a podle svých sil to, co jim bylo nařízeno oním sympatickým stručným, ryze vojenským způsobem, a vzorně vykonali zvláště rozkazy, při jejichž udělení bylo zřejmo, že velitel — třeba velmi malá šarže — důvěřuje v jejich dobrou vůli, svědomitost a iniciativu.

»Co si o nás myslí? Že jsme nějakí kluci? Nebo že jsme idioti?«

Ano, k takovým otázkám opravňovalo často jednání nadřízených. Ať je inteligent jak chce inteligentní, vždycky si představuje, že se s ním bude jednat jako s inteligentem také na vojně. Všichni, kdo mu jsou na vojně představeni a nesplňují tuto představu, škodí vojně, protože usnadňují inteligentovi jeho negativní poměr k armádě.

*

Zdá-li se někomu, že jsme se zdržovali zbytečně dlouho u rozčilování a křiku, s nímž se sice nemožno rozloučit lidé zvyklí dívat se na vojáka jako na tvora, na něhož je dovoleno beztrestně řvát, ale s nímž se musí rozloučit všichni, kdo chtějí budovat moderní, demokratickou armádu. Ve skutečnosti odtud, z principiálního předpokladu zlé vůle a zdůrazňování trestů můžete pochopit mnohé, co byste mohli posuzovat docela jinak bez toho, co bylo právě řečeno.

Přejděme hned k jiné bolesti inteligenta na vojně: k jeho představě o fyzické kultuře na vojně.

Vylíčili jsme poměr mladého inteligenta k militarismu v předešlých dvou článcích a můžeme opakovat jen základní tvrzení tam obsažené, že totiž vlastní účel vojny inteligentovi většinou uniká a že celkem vzato typický inteligent je antimilitarista. Kladný poměr k vojně nenahradí jistá dávka smířlivosti k militaristickému programu a chladné uznání, že republika armádu potřebuje a že také inteligenti jí musí odvádět svou daň. Je proto dost přirozeno, že inteligent, mu-

si-li už na vojně být, hledí využít kladů, kde jen je najde. Mezi ně patří přede všemi jinými tělesný training, na který se inteligenti těší a jehož potřebují více než kterýkoliv jiný lidský materiál, který narukuje i. října do kasáren.

Také v tomto bodě skutečnost mocně pokulhává za představou. Po radosti vyplývající z nových dojmů v první době, kdy se denně rukuje ven, přijde řada otázek, jak to vlastně s tím tělesným trainingem na vojně je. A řekněme hned: nejde jen o tělesný training v užším slova smyslu, ale o tělesnou kulturu vůbec, o všechno, co s ní souvisí. Kdyby můj nezapomenutelný kapitán tušil, co chci psát, nasadil by si hlouběji svou čepici k pravému uchu a zeptal by se mne: »Chcete mluvit o sportmanech, nebo o vojácích?«

Něco v té otázce je, ale nedal bych se zarazit a vložil bych kapitánovi důvody, které mě vedou k položení rovnítka mezi sportmana a vojáka. Že budu narážet na rozpory mezi jedním a druhým, je pravděpodobné, protože sportman nemusí být voják. Ale voják přece musí být sportman!

Neměl jsem příležitost žít v nově postavených kasárnách, ale právě tím se můj osud neliší od naprosté většiny vojáků československých, jimž byly a jsou domovem stará kasárna ještě z doby starého Rakouska. Kdybych měl říci, co vyznačuje tyto budovy, řeknu, že byly stavěny s obzvláštním zřetelem k tomu, aby se v nich žilo lidem čili vojákům co možná špatně a aby tam scházelo všechno, na co si vybojoval právo člověk už v té době moderní. V takových palácích bydlí skoro všichni vojáci. Kdo zná architektonickou tvrdošijnost podobných budov, ví, že se jejich adaptací mnoho nepořídí a že by se podstatně nedaly zlepšit, ani kdyby se na to věnovaly hodně větší sumy, než ty, které jsou k dispozici.

Inteligent je zvyklý z civilu na určitý stupeň čistoty těla i prostředí, v němž bydlí. Zdá-li se to nějakému skeptikovi tvrzením příliš odvážným, překonáme jeho skepsi námitkou, že vzhledem ke stupni čistoty na vojně je dosti čistým i inteligent, který jako civilista neměl v této věci přehnané nároky. Je pravda, že si může každý v kasárnách umýt svým mýdlem ruce a obličej, může si svým kartáčkem a svou pastou vyčistit zuby, ale s nohama už je to horší, protože ve vysokém žlabu nebo v pověstných plechových umyvadlech nejde provést zmíněný úkon zvláště uspokojivě. Docházíme tím ke konstatování, že koupelna je zařízení, které v kasárnách buďto vůbec neexistuje anebo jen v nápovědi, což je celkem totéž. O věci, která není, se nedá mnoho psát, ale přece něco: inteligent si představuje, že koupelna patří k výbavě kasáren, když se píše letopočet nad 1900, domnívá se, že lázeň a sprcha mají být zahrnuty ne do luxusních, ale do nezbytných potřeb vojínových, a věří, že se nenajde vojenský odborník, který by chtěl na sebe obrátit pozornost oposicí proti této abecedě tělesné kultury.

Uplynulo už několik měsíců, když se přišlo na myšlenku, že za neutěšených poměrů právě načrtnutých bychom mohli jít za koupelnou, když koupelna nejde za námi. Tak došlo k významnému dni, kdy jsme odpochovali v síle dvou rot do lázní. Jak vypadal basín po použití, odhadnou jen znalci vojenské hygieny. Tento zdařilý pokus se už nikdy neopakoval a tak už městské lázně nezažily podruhé den hrůzy a koupání bylo i nadále svěřeno iniciativě jednotlivce, což bylo

problematické. Ne snad proto, že by se inteligent nechtěl vykoupat, vždýť v civilu se koupal každý týden, nejvíc doma, zadarmo a ve všem pohodlí. Spíše proto, že hoši zdaleka neznali lázně, nebo se jim tam nechtělo v jediné dva možné dny, t. j. sobotu a neděli, kdy člověk spěchá na vycházku, nebo konečně protože čtyři až sedm korun za koupel nemůže dát čtyřikrát měsíčně voják, který z domu peníze nemá a za žold nic nepořídí. Dokud nebudou koupelny ve všech kasárnách, představuje si inteligent, že k určitým účelům se nebude tak lékárnicky šetřit teplou vodou, bez níž je někdy po práci s mastným a špinavým materiálem těžko zušlechtit se aspoň přibližně.

Hygiena ve světnicích není rovněž na výši doby. Pomineme-li mlčením typicky rozhlodanou podlahu, jíž se honosí typické světnice vojenské, můžeme spočinout na hlavním hygienickém úkonu, jímž se vybíjí všechna energie typických vojenských uklízečů: je to metení. Mete se za všech okolností s podivuhodným temperamentem a okázalostí, hodnou docela jiných věcí. Má se sice podlaha nejdříve pokropit, ale i když se to udělá, mnoho to nepomáhá, protože třikrát za den se to svědomitě nepokropí, ve štěrbinách a proláklínách se prach usadí a další »čistka« čili posluha světnice jej zase bujaře rozmete. I uléhá prach na kufř, na kavalec, do příkrývek a rezervních šatů požehnanou měrou...

Koště, kterým se mete, musí si vojáci kupovat za své peníze, právě tak jako kartáč na drhnutí podlahy, hadr na vytírání, mýdlo i sodu. Měsíčně to přece jenom dělá hezký peníz. Voják si myslí, že to vše by mělo být hrazeno z vojenských peněz. Také se marně ptá, proč věci, které hned s počátku presenční služby vyfasoval, jsou tak chatrné. Cožpak by mu stát nemohl na těch osmnáct měsíců dát prvotřídní kartáč na šaty, na boty, kartáček na zuby, nůžky, jídelní příbor atd. na místě těch, které ve skutečnosti dostává a které shovívavě trpí ve svém kufřu, nebo vyhazuje a nahrazuje vlastními?

Copak musí na vojně být všechno nejhorší nebo aspoň horší než civilní průměr? Takové odbývání buď ve vojákovi nutně předtuchu, že nějak zvlášť oceňován není, když mu dávají podobné věci, proslavenými kartáčky na zuby počínaje a neméně známým letním mundurem konče. Buďto nedám nic, nebo dám dobrou věc. Vzpomínám si na sympatický dojem, kterého jsem nabyl v Americe na základě některých částí americké vojenské výzbroje. Dostaly se nám do rukou za války a svou solidností, účelností a praktičností v nás vzbudily obdiv dříve, než jsme se o Americe dověděli od literátů, politiků a techniků. Jsem si jasně vědom propasti mezi těmito dvěma zeměmi, mezi Kč a dolarem, ale nedám si vymluvit, že československý voják nemá mít solidní výbavu.

O uniformě cvičné jsme se shodli: na válení v blátě a na štrapáci je dobrá, ačkoli jsme pátrali po člověku, který by nám vysvětlil účelnost uzavřeného límečku, zapnutého vysoko na krku. Ale s vycházkovou erární uniformou byla potíž: ani nejchudší kolega se nechtěl smířit s myšlenkou, že stačí k udělení jakéhosi dojmu. Vlastní vycházkový stejnokroj je víc než drahý. Nemá být erární vycházkový tak slušný, aby se v něm voják-inteligent neostýchal jít do společnosti bez obavy, že bude vyhlížet nevhodně?

Č. Parma:

O mezinárodnosti jazyků a o mezinárodním jazyku.

Četl jsem ve »Frontě« článek p. dra Zázvorky o jednotném slovanském jazyku na světových vědeckých kongresech. K úvaze mu dal podnět nedávný sjezd čl. přírodozpytců, lékařů a inženýrů v Praze, k němuž se sjelo mnoho slovanských hostů. Autorovi jde o jednotný vědecký jazyk slovanský v širším smyslu: pro písemný i ústní styk vědecký vůbec. Navrhuje jazyk Lužických Srbů! Z těchto důvodů: za ruským jazykem, který by se mohl považovati za nejnadějnějšího nápadníka pro všeslovanský výpomocný jazyk, stojí Rusové, kteří však dnes jsou stranou vědeckého života Evropy; polština a kterýkoliv jiný slovanský jazyk by vyvolal rivalitu »nevyvolených« národů; jazyk Lužických Srbů by toto soupeření nevyvolal — na druhé straně by se Lužickým Srbům propagací jejich jazyka politicky velmi prospělo.

Dávno už nebyl dán návrh tak romantický a nepraktický.

Jaký jazyk může být pro vědu mezinárodní? Jistě, že jen ten, který je schopen vyjádřiti poznatky vědcovy stejně dokonale jako mateřský jazyk, případně i dokonaleji. To nemůže jazyk malého národa s nepatrnou kulturou, nýbrž jen jazyk národa, který stojí na špičce soudobé kultury. Jazyk, jako je na př. Lužických Srbů, by se musil teprve vybudovati pro vědeckou terminologii, ale to není možno ani odbornými slovníky, ani odbornými časopisy, nýbrž jest to možno toliko stálým užíváním jazyka lidem mluvícím o nejvšednějších věcech v nejpodivnějších úslovích, a básníky, tím sítím, jímž zrno jazyka prochází. Proto jazyk malého nevyspělého národa nebude nikdy jazykem mezinárodním; schází mu živná půda, čilý, velkorysý život soudobý, jenž by se vyjadřoval národním jazykem.

Dále nutno si uvědomiti, že mezinárodnost jazyka jest časově relativní. Francouzi vedli, dokud jejich jazyk, jeho skladba, přiléhavě vyjadřovala »ducha doby«. Pak se začli uplatňovat v evropské kultuře prvky reálnější, technické, hospodářské, a Francouzové ztráceli vedení. Angličtina zaujala v mnohém její místo. Dneska každý pátý člověk mluví anglicky, odborník se bez ní neobejde. Francouzština se houževnatě drží v oficiální politice a konservativní osnovou školní. Za angličtinou stojí dnes ráz doby. Dokud se tento podklad nevyčerpá, bude angličtina nejsvětovější řečí.

V otázce mezinárodního jazyka jest důležitá soupeřivost národů. Ve společnosti národů vidíme, jak se považuje za úspěch, může-li se některý národ uplatnit jazykově. Jistě, že by dnes nejen Němci protestovali proti uznání francouzštiny za jediný světový pomocný jazyk; vidíme, že i Španělé bojují o uznání své řeči ve Svazu národů; ale naproti tomu historie ukazuje, že na příklad za dob Napoleonových užívali francouzštiny i nepřátelé Francie. Soupeřství jazykové se nejvíce uplatňuje tam, kde jsou dány územní podmínky: jazykově smíšená území, různojazyčné státy, spolu sousedící. A tu zase angličtina má tu výhodu, že jest jazykem ostrovní říše, kterou dělí od ostatních jinojazyčných států moře anebo území s nízkou kulturní úrovní a s malým národním sebevědomím obyvatelstva.

Mezinárodní vědecké kongresy dnes budí neutěšený dojem. Čtení referátů v cizí řeči, rozpravy žádné nebo skoro žádné, poněvadž si málokdo troufá pustiti se do debaty v cizí řeči. Ve vědě platí totéž co v politice: Obratnější řečník odnese palmu třeba jen zdánlivého vítězství, a je to vždy příslušník kongresového jazyka. Ovšem jest otázkou, zdali tak musí býti. Ruská inteligence za dob Napoleonových ovládala francouzštinu jistě velmi dobře. Ale tehdy každý kandidát titulu inteligenta věděl, že jest si mu třeba osvojití toliko jeden jazyk, francouzštinu. Dnes jsou poměry složitější. Učíme se více cizím jazykům a nenaučíme se žádnému. Ale kdyby se angličtina dovedla uplatniti mezinárodně tou měrou, jako kdysi francouzština, oživily by i ospalé mezinárodní sjezdy debatami a zájmem.

Dobrá vůle bývá slabým vodítkem, ale nutnost silným. Kdyby i na krásně byl zvolen některý národní jazyk za mezinárodní — a byl by to jazyk národa, který by měl moc svůj jazyk prosaditi — byla by jeho doba trvání závislou od trvání moci národa. Moci politické, hospodářské, kulturní vůbec.

Je nyní otázkou, zda není možno zbaviti otázku mezinárodního pomocného jazyka měnlivých vnějších vlivů, zdali ji nelze postavit na pevný základ vědecký. Proč by vědecký výzkum nemohl se odvážit sestrojiti umělý jazyk? Nikdo nemá práva prohlašovati za nemožné něco, co se snad dosud plně nepodařilo.

Pokusy o sestrojení umělého jazyka jsou velmi staré. Začáteční pokusy byly naivní a chvílkové. Jedny byly konstruovány, abychom tak řekli, přímo z hlavy: byly tvořeny výrazy docela nové a neznámé, ale velmi logické. Druhá metoda znamená jakousi syntesu živých jazyků. Tu tvoří se mezinárodní slovník z mezinárodních výrazů a takových slov, jež se v co největším počtu jazyků vyskytují. Gramatika je co nejjednodušší, na př. dle anglického vzoru.

Kdežto někteří dívali se na jazyk racionalisticky a chtěli utvořiti jazyk ihned dokonalý, jenž by se doplňoval usnesením sboru odborníků (Ido a j.), chtějí jiní vývoj jazyka pouze korigovati, kdežto iniciativu a způsob vývoje umělého jazyka dávají v ruce těch, kdož jím mluví (esperanto). Jest zásadní rozdíl mezi oběma: první jdou cestou rozumové úvahy, druhí cestou zkušenosti; první pracují jen teorií, druhí i praxí. Jisto jest, že potřebujeme a hledáme výraz slovní pro pojem již ve stavu zrodu. Takové pojmy jako *radio* tvoří se samy a nečekají na oficiální schválení. Objevily se v odborných listech dříve nežli by je nějaká akademická instituce schválila. Ponechává se tudíž praxi, aby tvořila nové výrazy, ale kontrolují se, aby nebyly proti pravidlům, jež tvoří řeč gramaticky i slovně. [V esperantu *radio* = radio, *radium* = radium; *republika* = republika, nikoli *re* (opětně) -*publiko* (veřejnost) atd.].

Praxe dala za pravdu esperantu. Letos po 40ti letech má esperanto velkou literaturu a co nejpodivuhodnější, též vlastní původní literaturu i odbornou literaturu a svou živnou půdu, »národ esperantský«, vyvíjející a zdokonalující svůj jazyk tempem velmi rychlým. Esperanto proniklo tím, že se přizpůsobilo vývojem živým jazykům, zachovávajíc svůj jazykový základ, svou jednoduchost a logičnost. Tím také zvítězilo nad všemi jinými projekty umělého jazyka: projekty, které i novou řeč čistě opomíjely, pochybily v základě, nové projekty, které také chtějí být syn-

thesou živých jazyků, nevyrovnají se esperantu s jeho 40ti letou usilovnou prací na vývoji jazyka a s jeho četnými příslušníky po celém světě, kteří jsou vzorně organisováni. I kdyby dnes vznikl jazyk vybudovaný na stejných zásadách jako esperanto, ale lepší, nelze si představit, že by nad esperantem zvítězil, poněvadž nebude moci nahraditi 40 let esperantské historie, esperantských tradic a esperantské práce.

Jak tedy dopadne spor o mezinárodní jazyk? Přirozený či umělý? Angličtina nebo esperanto? Jako ve všem lidském jednání nerozhoduje zde toliko rozum. Dnes lidé praktičtěji založení učí se raději angličtině, poněvadž užitek z ní jest okamžitý a veliký, lidé ideoví nadchnou se pro esperanto, které neskýtá tolik výhod jako angličtina nebo jiný národní jazyk, ale pocit práce pro budoucnost. Závisí na jejich práci, kdyby se jejich cíl uskutečnil.

A jednotný jazyk slovanský? Odpověď podává se sama. Slovanský svět jest příliš malý, aby potřeboval jednotného slovanského jazyka. Co věda potřebuje, jsou mezinárodní styky, nikoli jen styky národů téže rasy. Věda jest mezinárodní. Utvoření slovanského (a germánského, románského a j. »rasových« jazyků) by otázku pomocného jazyka jen komplikovalo.

DOBA A LIDÉ

Rostislav Kocourek:

Světoběžníci a jiní trosečníci.

II.

O cestovatelích kolem světa.

V Guyotville u Alžíru je »Vila Bouří«. Šest místností, šest dveří, žádné okno. Je dva metry od moře, čtvrt nad hladinou. Vlny běhají po stěnách, střecha je děravá. Pokoj č. 5 je první stanicí úpadku dvou světoběžníků, Karla a Tělíčka. Pětka je neuklizená, na postelích ani příkrývka ani prádlo. Ve výklenku stojí budík a bota bez tkaničky, k níž partnerku nelze objevit. Budík volá ciferníkem německy a francouzsky »Cesta dvou Švýcarů kolem světa, Bern 1922«, ale nejde. Nejdou ani jeho páni, nýbrž spí. Zkroucení, jak si člověk zvykne v hotelích »U krásné hvězdy«, »Zelené meze«, »Pod borovicí«, »Na měsíčního svítu«, »Na zdravém vzduchu«, »Na zlatém písku«, v hotelu »Zavírá samo« a »Pozor fízl!« Z neuklizeného bytu možno vyvodit důsledky pro sociální postavení obyvatelů. Dvě rybí hlavy vedle boty vyprávějí, že obědy, jsou-li vůbec, nepostačují, ale že není dlouhého hladu, protože se pod postelí válí suchý chléb. Na podlaze umyvadlo s řasami, krabice od konzervy, mořské houby, pecky z datlí. Hadry, opelichaný kartáček na zuby, kus hřebene, křelová cihla mýdla, ponožky, sirky, špačky, střevec, drát, žině, provázek, hřebík a čtyři samostatné díly fíbrového kufru, které při dobré vůli si lze představit svázané provazem.

Tělíčko a Karel před dvěma léty odcestovali. Jako všichni trampové věřili, kromě snů o bohatství: 1. že poznají svět, 2. získají zkušenosti obchodní, 3. naučí se jazykům, 4. najdou výnosné zaměstnání.

Světoběžník svět nepozná. Přijede třebas do Prahy. V neděli odpoledne vybírá ve Stromovce, večery pro-

chodí po hostincích, jde do biografu. V novinách hledá jen zprávy o velikých slavnostech, pozná, jaká je policie a jak je v Praze drahé. Za týden odjede. V době, kdy Marseille byla rozčilována procesem dra Bougrata, byli tam dva trampové. »Dělali« Marseille dva měsíce. Po tu dobu nebylo možno o jiném mluvit než o procesu, a naši hoši, kteří denně kupovali noviny přeplněné referáty, aby vedli v evidenci přístavní provoz, nevěděli, že vůbec je nějaký proces. Při tom měli dohromady asi 60 franků denního obratu, čili prodali nejméně 90 karet a přišli do styku se sto lidmi. 6000 obyvatelů Marseille poznali a nedověděli se nic. Unikne-li taková věc, jak poznají otázky pod povrchem? Jarda z Oranu se ptal, kde se v Alžírsku vzali Indové, jak překládal francouzské *indigènes* = domorodci. Světoběžník nepozná ani desetinu toho, co obyčejný turista. Zkušenosti jejich jim budou houby platné pro obchodnictví, leda by se chtěli věnovat podomnímu obchodu. Ale to by musili najít podobný artikl jako karty, které nikdo nepotřebuje a skoro každý koupí. Nevím, že by už nějaký světoběžník sjednal dodávku nebo že by obchodem si něco vydělal. Za obchod nepokládám dražby harmonik a svršků. Jen výjimečně si někdo zamane sbírat folklór, aby ho doma prodal. Tak ale jako každý tramp vyhrožuje úřadům, které se o něho příliš zajímají, že je dá do novin, neboť je žurnalistou, tak jako většina z nich dodává zprávy a fotografie sportovním klubům, které vypsaly pro tuto cestu cenu: tak každý Čech v cizině, pokud nosí skautský klobouk, má »styky s Batou«. Jeden zakládá prodejnu, druhý továrnu. Trampovi stačí si vzpomenout, aby byl. Stačí vidět sklo za výkladem, aby cestoval ve službách sklářského průmyslu, stačí roztrhnout si kabát, aby byl ředitelem československého oděvního podniku pro černochoy, stačí uveřejnění črty »která dáma dopisovala by si«, aby se stal zahraničním dopisovatelem libovolného počtu československých i cizích novin. Jazykům se nenaučí, pochytí ještě méně než dělníci. A výnosné zaměstnání nenajde.

Protože světoběžníci nejsou hloupí a bývali obyčejní dělníky, mají toho žebrání za čas dost a cestu přerušit nebo skončit. Stanou se z nich dělníci-odpichovači, protože pohyb je v nich a oni v pohybu. Je to tedy vstoup. Od kategorie žebravých tuláků povyšují na pracující kočovníky. Ale jsou porušení, pokažení, oslabení a podléhají velmi snadno víru, který číhá na každého svobodného vystěhovatele a který je žene dolů. Jako světoběžníci mohli být (v nejvolnějším výkladu) čestní bez značného přemáhání. Ale být v cizině občas zaměstnávaným dělníkem, mít týden trochu a měsíc nic klade na poctivost člověka takové požadavky, že jim hoch, který žebral, neodolá. Je mnoho našich hochů, kteří se drží, t. j. kteří přese všechno se nedopustili nejmenšího činu nečestného a na kterých možno stavět jako na skále. Třebas Tonda v Paříži, uzenář. Přišel v patnácti letech do Paříže, neuměl ani slovo francouzsky. Měl deset franků, když přijel, ale nedovolil nikdy nikomu, aby mu vypomohl, protože nevěděl, jak to s ním bude příští týden. Je mu dnes osmnáct a chce se podívat poprvé domů. Přijede o příštích vácích, dříve nebude mít ušetřeno — a každý z jeho známých by mu půjčil. V Casablance v barácích jsou tři hoši. Pepa, ruský legionář, který podruhé obejel svět. Neví, co to je mít něco, nač právě nemá. Jindra, který se zbláznil do lesů a aby k nim do Západní Afri-

ky mohl, dělá rolety za dvacet pět franků. Ludvík má rád pole a chalupu, dělá peníze na ni v cementárně. A jen vyhází ze sebe nadýchaný prach, už mluví o vyhlídkách na úrodu. Nebo Jarda, který pracoval na bednění ve fosfátových dolech pět měsíců ve vnitrozemí Maroka a vyjeveně jede s dvěma tisíci franků do Marseille, aby si obstaral cestu do Kanady. Nebo můj spolubydlící, montér, který se stal fotografem, aby měl v Již. Americe lepší vyhlídky a měsíc skoro nejedl, když zkazil první a poslední desky. Nebo hoši z marseillského českého baru, kteří myjí sudy v pivovare za osmnáct franků denně a zmlátí lajdáka, který v baru zůstal dlužen, kdyby měli jet za ním kamkoliv. To jsou všechno mladí hoši, svobodní, a posílám je svědčit, že to jde bez švindlu, když je dobrý základ.

Karel a Tělíčko nevydrželi. Rok se tloukli, pracovali, vytloukali klín klínem, ale ve Ville Bouří nastoupili cestu hostů na dluh. Byl čtvrtý měsíc v Guyotville, pátý jsem s nimi prožil. Přišli vyhladovělí a uchození. Patron je přijal na stravu a byt s tím, že až se najdou práci, že mu zaplatí. Hoši se dali do pořádku, chodili se koupat a chytat ryby a práci nehledali. Hledal ji za ně patron, ale nenašel. Guyotville je malé hnízdo a potřebuje jen nádeníky. Nádeník-domorodec stojí sedm franků a vykoná víc než Evropan, který pod osmnáct franků nehne. Hoši v tom viděli dobrou situaci. Patronovi jsou dlužní, patron je nevyhodí. Práce není, nemůže se dělat, a tak žili. Patron odděloval, ubíral, škaredě se díval, ale kde nic není atd. Zatím se Tělíčko zamiloval a bylo mu na světě pěkně. Milá mu přilepšovala. Den za dnem, měsíc za měsícem. Patron byl příliš hodný, aby volal policii, a příliš chytrý, aby nevěděl, že tak nedostane krejcar. Hleděl jich využít, jak se dalo, hoši bílili, kopali, spravovali, ale nevybílili ani nespravili. Až přišel obrat. Vypravili jsme jednou Karla ze společné pokladny do Alžíru do biografu, a Karel způsobil revoluci. Touha po činu a jiném životě ho přemohla, nacpal ji v celonočním hovoru do Tělíčka. Tělíčko se nadchl a všichni jsme plánovali. Karel chtěl dělat v Alžíru automobily a Tělíčko se stát průvodčím cizinců. A jedné noci prchli. S nimi politický uprchlík Ital, advokát, který si chtěl zavést obchod s rajskými jablíčky. Nadšeně jsme se rozloučili. Prchli tajně, ale s pevnou vůlí zaplatit. Možnost zaplatit mohli najít jen ve větším městě. Ale nenašli. Za čtrnáct dní našel jsem je v hotelu »U tří barev«, chodili se koupat, patron jim dával na úvěr jíst a bylo u nich smutno. Vzal jsem je do biografu, ale hráli bohužel detektivku, v níž hochštapler tahal všechny za nos, měl se dobře a pak se své milé doznal. Ona mu odpustila a odjela s ním za moře vstříc novému životu. A kamarádi šli zase žít na dluh. Až je zavrou.

Na cestě ke ztroskotání.

Trosečníci jsou ti, pro něž už je pozdě a jimž může být jen hůře. Naši trosečníci dožívají svoje ztroskotání mimo hranice své vlasti, jejich věk dává jim právo na beznadějnost. Ale byli mladí, a vyprávějí-li pro výstrahu o svém životě, jako by líčili cesty a naděje, smyky a výstupy hochů, kteří od nás se vypravili do ciziny za štěstím.

Ve vystěhovalecké mase jsou vrstvy, které jsou disponovány k takovému roztržení práce a nadání, že vedou své příslušníky, pokud nejsou výjimečně silní nebo nemají z pekla štěstí, k neúčinnosti a bídě

ve stáří; v mládí pak je tisknou ke stěně, za níž je kriminál. V nebezpečí jsou všichni, jimž schází opora, ať už v rodině ve vlasti nebo v prostředí krajanů v cizině. Mnoho mohli bychom vytýkat našim koloniím, ale na tomto místě jim konstatujeme, že zarážejí mladého hocha na cestě úpadku zejména tím, že mu dají spoustu kritiků, a hodně jizlivých, že ho zaměstnávají, že mu dají společnost a alespoň trochu připoutají na jedno místo.

Kdo neviděl, neuvěří, že veselí hoši, hezcí, plní života, po několikaletém pobytu v cizině nemají jediného známého v městech, v nichž se zdržovali, a kromě několika náhodně zachycených krajanů a jednoho stálého partnera nemají s kým promluvit, koho navštívit, ani do koho se zamilovat. Jejich večery jsou prázdné, neděle otravné a výplata neradostná, protože její využití neudělá nikomu radost. Život hochů vytržených a nevkořeněných nestojí za nic, oni to říkají lépe a výstižněji, že stojí za cosi, co je nic a přece se nepřijemně projevuje. Protože nebývá dosažitelného cíle kromě peněz na životní potřeby, nelze se divit, že sebe krásnější město a podnebí se zprotiví neuvěřitelnou prázdnotou a že se praští s jistým místem a jede do tmy.

Prožijme s dvěma dělníky Pepou a Hynkem jedno takové přemístění. Pracovali v Oraně v Alžírsku. Pepa na automobilech, Hynek v přístavě. Oran je úmorné město. Hynek vydělával 20 franků denně a měl protivného patrona, Pepa, soustružník kovu, 35 franků. Hynek se pohádal s patronem a vypravil se hledat nějaké místo o číslo dále.

Jak se mu vedlo a jak se svého úkolu zhostil, ukáží nám jeho dopisy:

Casablanca 13./V. 1927.

Milý Pepo!

Právě se chystám k prvnímu vařenému jídlu, doposud jsem celkem nic nejedl. Našel jsem právě dnes bejvák za 90 franků, ale práci ještě né, ačkoliv mám největší nádeji, pro tournera bylo právě dnes dosti šikovné místo v novinách, platy jsou zde dosti obtožné, podle řeči lidu 35—45 fr. denně a též více, dílny jsou zde větší jen je to pro mne těžké, nevím, kde se nalézají. Procáral jsem první den s hledáním kvartyru a druhý s konsulátem, tak že jsem správně začal hledat práci teprve dnes, první den jsem se ptál u jedné větší dílny, byla komplet ale nechál si moji adresu, přestěhoval jsem se tak se tam pudu zítra zeptát ještě jednou. Mám ještě 70 fr. a zaplacené byt tak doufám že vydržím než práci najdu. Cesta sem není tak drahá, stojí 47-85 do Uždí, do Fezu jsem platil 121 fr. i se zavazadlem, do Meknés 10 fr. a Meknés Casablanca 51 fr., utratil jsem moc peněz s hotelama a při tom jsem ani nejedl, jen pil.

Kdybys s tím náhodou sekl předčasně tak jed' prvním vlakem z Oranu, v Uždě sedni do Autobusu (vezmi lístek ve vlaku do Fezu), zavedou tě tam na hotel, ráno ve 3 h jedeš do Fezu, příjezd 10 h dopoledne, ve 12:40 vyjíždí vlak a jsi večer v 8½ v Casa, nebude-li třeba počkej až Ti napíšu, zasílám Ti známky, nemohu je zde spotřebovat.

Zdraví tě srdečně

Hynek.

Casa 18./V. 1927.

Milý Pepo!

Je to zase... na horu, prolítal jsem zase celé město a nic. Zameškál jsem jedno místo s Consulátem (na locomobilech) a na druhé čekám, mám tam adresu hned od prvního dne jak jsem přijel, byl jsem tam již dvakrát, též na »bureau placement« jsem byl — také nic, v novinách bylo první den asi dva auto-

montéři a ta na locomobile též dva tourneri hledali ale teď ani..., myslím aspoň denní — ouvrier kdyby bylo; v továrně co čekám na místo vydělávají ajustéři 42 fr. denně. Teď mně prachy docházejí, chodím jíst do »Fourneau économique« za 1 fr. oběd, to si piš to žrádlo, ¼ kila chleba, supa hrachová nebo fazolová ale holá voda a dva kousky masa jak půl prstu. Doma by mně to přišlo drážce, utratím takto denně 3—5 fr., dobře že mám zaplacené chambre do 28. května, jinak bych musel spávat venku, ale v noci je zde hodně chladno; Buď tak láskav a pošli mi nějaký franky, splatím ti všechno až budou zase lepší doby. Můžeš je dát do kuvertu do psaní.

Našel jsem zde jednoho Čecha přijel někde od Algeru, ale rozvařené jak brambory, má celkem košili matroskou a jedno modrý, dělá nádennickou za 11 fr. denně; jinak nemohu najít žádné Čechy. na konsulátě mně řekl, že jich je zde 20—30 ale neví kde se schází.

Tak mně Pepo brzi odepiš a něco pošli, a jak něco bude tak ti budu hned psát, zdá se že jsou zde platy přece jenom lepší než v Oranu.

Zdraví tě srdečně Hynek,

26. V. 1927.

Milý Pepo!

Klape to, . . . se moulovi na to a žeň nohy na Kasu, dělám v cementárně na správkách, a počítám nejméně 35 vočí denně, ačkoliv mně říkají kluci že toho bude víc. 10 hodin denně a hodinu přes čas.

Tak přijed' ihned, právě včera bylo v novinách dva tourneři, chtěl jsem ti jedno zamluvit, ale nemám čas, mám ½ hod. a to dobré do práce, ale to nic práci zde najdeš. Jinak budu mít já prachy, když přijedeš a s tima hrcama nevím, když je zahodíš tak se budeme několik dní klepat jak to pude, ale když si uděláš menší balíčky tak si je můžeš vzít sebou do auta a koš dej na gepäk — přijed' kdy chceš já tě čekat nemůžu, jedine v sobotu večer neb v neděli, ale hled' přijet před nedělí at ji strávíme příjemně u vody, budu čekat v sobotu večer, přijedeš-li dřív máš na přiloženém papírku plán.

Pepo dovez mi sebou dva velké pohledy Oranu, každý jiný, nemyslím, že by jsme se odsud brzy hnuli na Senegál, to je to obtížné, je zde Čechů dost ale nevedu žádné kamarádství jedine se sousedem.

Hled' brzy přijet, zdraví tě

Hynek.

Pepovi je 34 roků a Hynkovi 28 let. Oba jsou velmi svědomití, čestní, pracovití. Tři dopisy, které jsem zachytil, naznačují jednu fázi života, který pokládám za cestu k ztroskotání. Pepa byl po návratu z ruských legií 2 měsíce v republice. Kolik bylo takových dopisů a kolik stanic? Z každé jel jen s tolika penězi, aby si čtrnáct dní mohl odpočinout a najít práci. Nemusíme příliš tragicky vidět svět, abychom mohli s obavou konstatovat, že Pepa za krátkou dobu deseti let bude vyčerpán a na dlažbě. A Pepa je tak šikovný dělník, že mu po bezvadné práci na zkoušku v továrně v Casablance dal patron 75 fr. denního platu, což jsme náležitě oslavili, ale což mně pokazilo vytáhnout Pepu do republiky. Vypočítal si, že za rok ušetří s Hynkem na cestu do Senegalu a neměl smysl pro krásu nevěsty, již jsem mu dohazoval.

*

Podobným způsobem začal Karel z Athén. Ten z republiky musel. Byl tak stár jako Pepa, ale jeho cesta k trosečnictví byla strmější, protože nebyl k ničemu přivázaný, a cizina je zlý vítr.

Formuloval se jednou sám větou, že pravda se může mluvit jen když pomůže více než lež« a do-

datkem, že si není vědom, že by byl před úřadem kdy řekl pravdu. A jeho život? »Představ si, čče,« řekl mi na Patissii, »že jedeš z Cařihradu do Kaira, abys se obešel bez dokumentů a octneš se v Athénách, kde bez nich nedáš ránu. V Cařihradě jsme vlezli do člunu na italskou loď s Wenclem. Místo aby potvora pořádně jela, zapáchne se ve Smyrně a čučí tam dva dny. Ježíšmarjá, to byla žízeň. Hořeli jsme jako pražírna, hlava se nám točila. Až Wencil to nevydržel. Vylezl z člunu a byli jsme v tom. Dali nám napít a najíst, pak nás řezali lanem. Hodili nás na jinou italskou loď směrem k Brindisi, protože Smyrna byla blokována. Soud, postrk a byl bych doma. Proto jsme foukli v Pireu, v nejhorším přístavě na světě. Kde pak, tady se dostat na loď. Jó, takhle v Kalkutě. Tam je teď život. Polovina námořníků přijede nemocná. Kapitán chodí po parku a verbuje námořníky. Prosí, slibuje, přidává. Ale to bych mu řekl: »Co jich vede pane kapitán. Teď je přece hezky, no né?«

*

Karel ze své země uprchl. Cílem bylo zmizet z dosahu našeho právního řádu. Stalo se. Obsahem jeho života bylo nemusit se domů vrátit. Cizina je však pořádný kopeček a vyžaduje daleko silnějšího motoru k výstupu, než vůli negativní nebo pasivní: udržet se. Karel tedy jezdí po rovině, někdy s kopečka, strašně apaticky v poměru ke své statné postavě. Nic ho nevyruší, nic ho nenadchne, jen když upozoruje, že cesta se stáčí k republice, zatne ruce do volantu a s nejvyšším vypětím sil ujíždí do závětrí. A v těch momentech obvykle sjíždí. Ne mnoho, ale každý kousek znamená celkový sestup, protože k vyrovnání pozdějšímu nemá síl. Je z něho tulák. Každý úřad a zejména policie přeměňuje se v tabulku »Do ČSR.« Poznal kus světa, nemůže za to, to jen karty se tak rozdaly. Tuláci et comp. nutně hospodaří extensivně. Aby bylo co dát do úst, musí proběhnout desetkrát větší kus než usazený dělník. A jako nemluví truhlář se zanícením o svém hoblíku, tak se tulák z professe omezuje na faktické poznámky o svých cestách. Svět je jeho obor a dává mu žít a velmi mizerně. Nač celkem vykládat. V ČSR má škraloup, nelze pít čisté mléko. Karel se nepouští do větších podniků, jimiž se zabývá trestní zákoník od přechínů dále. Ne snad proto, že se kaje, ale proto, že by ho to zavedlo domů. Spokojuje se s přestupky, které s nezakotveným cizincem jsou nerozlučně spojeny a dočká se tak chvilky zakotvení, jež bude pro něho neodvolatelným ztroskotáním.

Karel zastupuje dosti početnou vrstvu uprchlíků, jejichž život je neskonale ubohý, plný příhod vyhoceně románových, jež však přinášejí hrdinům, když ne na týden jídlo, tak na čtrnáct dní kriminál. Prchá se obvykle před porotou. Pokud se dalo zjistit, není mezi těmito uprchlíky zločinci v cizině zločinců.

K nim řadí se mladí tuláci, kteří odjeli sice s plány, jak dobudou ciziny, ale prchli v podstatě. Viděli, že jsou tak slabí, že se doma neprosekají. Za hranicemi pak poznali, že to teprv nevyhrajou a podle chvalného zvyku »bez vůle boží ani vlas« řekli si, že když to nevyhrají tak to prohrají a když to mají prohrát, nač si štvát kosti. Tahají je sice ze země do země, z přístavu do vnitrozemí, ale to jen proto, že nedolují, ale sbírají. Nemají v sobě vědomí následků zločinu, ČSR nevystupuje před nimi tak strašidelně a neutíkají proto úprkem před tučným paragrafem, když se jim postaví v cestu.

Tulák typu Karlova alespoň ví, proč je v cizině, a může si na posilu před svůdnou příležitostí říci: »neblbní zas, člověče, máš ještě prsty popálený«, ale tulák slabé životnosti bere z rukou ciziny otupěle všechno, i zločin. A přece i tady bychom marně hledali podvodníky větších rozměrů, mezinárodní zloděje nebo lupiče. Neboť oni věčně věkův zůstanou okolí, v němž žijí, cizí. Nikdo jich nezná a oni nikoho. Znáte těžkosti prvních měsíců v cizím městě, než najdete přístup do nějakého domu. A stát se partnerem solidního zločince je daleko obtížnější. Obvykle tedy tuláci tohoto druhu sahají jen po tom, co je před krámem, v zahradě a na dvoře. Stane-li se něco většího, loupež nebo dokonce zločin hrdelní, pak to je zlá náhoda a jistě nejudivnější je z postizených lupič nad svou schátralostí, ve kterou by nevěřil, kdyby neměl uloupené věci v ruce.

Jako k pořádné práci, tak i k většímu zločinu je třeba vrůstu do prostředí. A odtud je už velmi blízko k poznání, že zločiny v cizině na krajanech spáchané, přes všechn odpor, jež vzbuzují, jsou logicky spojeny s možnostmi našich hochů na šikmé ploše.

V Ě D A A P R Á C E

Eda Cenek:

Ceny elektrického proudu.

Obvykle v debatách o modernisování našeho zařízení, o technickém pokroku a o výhodách elektřiny se pozastavujeme nad prosaickou větou: »ale když ta elektrika přijde draho!«

Je na tom něco pravdy. Ceny elektrického proudu jsou dosud poměrně vysoké, ale jsme tím všichni vlastně vinní. Neumíme být dost racionální a dost rozumní při řešení velikých věcí; narážíme na spory osobní.

Uvedu ceny u některých podniků v sousedních státech, kde mají větší možnosti využít výhod elektřiny. Hned z Německa беру za příklad městskou elektrárnu ve Frankfurtu n. M., která prodává proud pro světlo za 3.60 Kč, pro pohon a topení za 1.92 Kč. To ovšem jsou sazby nejvyšší, které se pak snižují pro velké spotřebitele tak, že cena proudu pro ně je i o 70 procent nižší. Z rakouských elektráren, ať jsou to vodní v Tyrolích či tepelné, nejnižší ceny uvádí městská elektrárna ve Vídni, jež prodává proud pro účely osvětlovací za 2.46 Kč a pro pohon za 1.18 Kč (znamená vždycky za jednu KWhodinu). Slevy poskytuje pro světlo reklamní, restaurační, pro odběr ve velkém, a má zvláštní tarify pro ohříváče vody v akumulacích kotlech. Ve Švýcarsku je nejlacinější elektrárna v Lucernu, jež má světlo za 1.94, pohon za 0.97 Kč; jiné jsou dražší. Ovšem i tu se vytvořily zvláštní druhy tarifů pro světlo noční, ba — což je zvláštností Švýcarska — mají některé v létě sazby nižší, v zimě vyšší pro nedostatek vody, která v horách zamrzá. Pařížská elektrárna má proud pro světlo za 2.22 Kč, jinak za ostatní 1.32 Kč. Pak se ceny snižují podle doby užívání. V Itálii Benátky mají světlo za 1.62 Kč, ale pro pohon užívají tarify dosti ošemetného: za každý instalovaný KW 28, 30 Kč měsíčně. Řím naproti tomu dodává světlo za 1.87 Kč a pohon různě od 0.67 do 1.40 Kč.

Je tedy zřejmo, že cena proudu závisí na mnoha okolnostech a každá elektrárna si je přizpůsobuje svým poměrům. Ale obecně se dá říci, že až na Německo

mají všechny státy elektřinu poměrně lacinější než my. U nás Západoslovácké elektrárny v Oslavanech (beru je za příklad pro jejich největší pružnost v provozu a přizpůsobování se cenám ostatních potřeb a hospodářským poměrům v jejich oblasti) dodávají proud pro světlo za 3.30 Kč, pro pohon za 2 Kč, a mimo to mají zvláštní tarif pro noční pohon, pro topení a pro noční topení. V prvním případě je cena proudu 0.90 Kč, v druhém 0.90 Kč a v třetím jen 0.55 Kč. Daleko dražší prodávají proud elektrárny malé, venkovské, maloměstské. Ku příkladu elektrárnička v Poličce prodává světlo za 4.50 Kč, pohon 2.50 Kč, Uherický Brod 4.20 Kč, pohon 2.80 Kč. A známá elektrárna v Kadani, postavená ohromným nákladem v kraji, kde ani nebylo možno plně ji využít, prodávala proud (nevím, zda dosud) za 8 Kč jednu KWhod.!!

A tu jsme u místa, kdy můžeme říci, že ceny proudu jsou proto u nás poměrně vysoké, že se nedovedeme shodnout na tom, abychom zastavili ty menší, maličké elektrárny a vybudovali pouze několik ohromných, jež jsou spolehlivě rentabilní a rozhodně ekonomičtější pracují. Musím poznamenat, že je tu boj mezi malými a velkými jako mezi Batou a obuvníky. Je na snadě, kdo takový boj vyhrává, ale je špatné, že to je vůbec boj. Měla by to být prostě dohoda, rozumná dohoda. Je nemyslitelné, aby malá elektrárna, která má být ve dne v noci v provozu pro jednu továrničku v městečku, mohla myslit na to, aby zlevnila proud. U malé elektrárny je velká režie, i její stavba je dražší. Uvádím hned drastický příklad: zařízení jedné turbíny na 20.000 KW stojí tolik jako pět po 2.000 KW, čili rozdíl celých 50 procent. Ale obsluha té velké stojí pouze tolik jako obsluha dvou malých! Úžasné, jak neohospodárné to je zřizovat malé. Mimo to spotřeba na jednu KWhod. činí pouze 70 procent toho, co u malé. Je tedy v zájmu milionů spotřebitelů elektrické energie, kteří ji chtějí dostávat za lacinější peníz, aby malé elektrárny postupně byly dány z provozu. Je to přece proti všem obchodním zvyklostem dělat něco dražší, když to můžeme získat laciněji.

K doplnění obrázku můžeme si vykreslit perspektivu pro rok 1948 s pohledem na rok 1908 a dnešek. Beru v úvahu Moravu a Slezsko.

V roce 1908 bylo tu elektráren velikých i malých 57(!), které vyrobily celkem 37 mil. KWh. Obcí bylo elektrifikováno 77 — 2 proc. všech — a průměrně bylo v elektrárně instalováno 387 KW — celkem 22.000 KW. Cena byla 0.3 K — 3 Kč dnes; na obyvatele připadalo 12 KWhod. ročně. Letos máme již elektráren sice 110, ale výroba je 570 mil. KWhod., obcí je elektrifikováno 1200 — 31 proc. všech — průměrná instalace v elektrárně 1890 KW a spotřeba na obyvatele 169 KWhod. Poměry značně zlepšené, ale přece jen hodně vzdálené od ideálního stavu, jak si je představují projektanti na rok 1948. Tehdy má být elektráren pouze čtyřicet — deset tepelných, 20 vodních a 10 průmyslových tepláren — které vyrobí asi čtyřikrát více než dnešních 110 elektráren — asi 2000 mil KWhod., cena proudu klesne na 0.35 Kč za KWhod. Instalace v jedné stanici 12.500 KW a na obyvatele připadne (pravděpodobně obyvatelstva podstatně nepřibude) 600 KWhod. ročně, což odpovídá dnešním průměrům v zemích s pokročilou elektrifikací.

Tak Amerika vyrobí 65.800 mil. KWhod. a na obyvatele připadá 623 KWhod., Kanada 10.500 mil. a na

obyvatele 1140 KWhod.(!!), Německo 22.000 mil. a 365, Norsko 5.200 a 1910(!), Švýcarsko 4050 a 1040! Je to tedy smutné konstatování, že jsme o dvacet let pozadu, ale za to radostné pro průmysl oboru elektrotechnického, který má tak aspoň přesný obraz, jak pravděpodobně bude postupovat rozvoj.

Uvedu ještě čísla, charakterisující to naše dnešní nesmiřlivé, nepoddajné, neohospodářské podnikání.

Bez práva všeužitečnosti je u nás podle Ročenky elektrárenského svazu celkem 227 elektráren! Ty vyrobí 224 milionů KWh. instalovanými 135.200 KW. Všeúčtečných elektráren je pouze 13, ale vyrobí více a mají i více KW. 281 mil. KWh. a 161.400 KW. Tu je zřejmý ten ohromný rozdíl, tu snad trkne ta příčina, proč náš proud nemůže být levnější. Kdyby těch 224 mil. KWh. dostaly podniky všeúčtečné, které by ani nemusely vzrůsti na počet dvojnásobný (stačilo by elektráren 20), pak by tu stálo 207 elektráren s ohromným investovaným kapitálem nečinně, peněz by se dalo užít na jiné rozumnější účely — a hlavně: lidé pobírající dosud jejich proud by nebyli nuceni draze jej platit a podporovat neohospodářský systém. Ještě jeden dokument tu mluví pro všeúčtečné podniky. Celková délka sítí elektrovedných je u nás 14.215 km, a z tohoto připadá na podniky všeúčtečné — 9.112 km. Čili: zájem elektráren všeúčtečných je rozšířit jak možno nejvíce výhody z používání elektrické energie, dodat každému a kdykoliv jakékoliv množství energie, aby mohl pracovat na čemkoliv. Malá živořící elektrárna neohospodaří v duchu moderní doby, neohospodaří ekonomicky, nevyužije a nemůže využít všech svých instalací, protože kruh jejich spotřebitelů je úzký a malý. Tím ovšem nechci říkat, že stroje v nich umístěné patří do starého železa, že zaměstnanci půjdou do pense. Je to jako u Bati. Bude tu nová spousta nových zaměstnání z rozšířeného upotřebení elektrického proudu, vzniknou nová odvětví, průmysl elektrotechnický má slibný rozvoj a tam se to uplatní všechno. Ale konsument přijde na své: dostane lacinější proud a nebude podporovat kaprice a truce a neekonomičnost. Má také hlavu a také přemýšlí, zač co vydá. Ale nechce vyhazovat peníze zbytečně tam, kde se s nimi špatně hospodaří.

Za dvacet roků snad budou po republice rozsety velkoelektrárny, navzájem spojené vedeními 100.000 km, takže to bude veliký začarovaný kruh, z něhož nikdo nikdy nemůže vypadnout. Stane-li se malér v jedné veliké, přijdou na pomoc vedení vysokého napětí všech okolních velkoelektráren a celý kraj bude v půlhodině zase zásoben proudem, kolik ho jen bude chtít. Není tedy nutno něčeho se bát při těch velikých elektrárnách. Před časem uznával jsem výhody malého města, ale u elektráren je malost zabíjactví.

D O P I S Y

Inteligent na vojně.

I.

V Zadní Třebáni 13. června 1928.

Vážený pane redaktore!

Skončil jsem zrovna cvičení ve zbrani, mám tedy čerstvé a nové dojmy, které mi jasněji vybavily vzpomínky na loňské

cvičení i na presenční službu skončenou v září 1926. Jsem u technické zbraně. O poměrech u ní jsem od záložních důstojníků ještě nic nečetl. Záložní důstojníci, kteří píšou své zkušenosti a dojmy ze cvičení, jsou většinou od pěchoty nebo dělostřelectva. Je jich také daleko víc než nás, kteří vlastně zbraní nezacházíme a charakterem své činnosti patříme do kategorie služeb. Co jiného je vyžadování, správa a vydávání materiálu?

Škola (průmyslovka, technika) nás učila hospodařit časem, silou a materiálem. Za čtyři studijní roky se tyto zásady vžijí a utuží u těch, kteří projdou praksí. Pak jdou na vojnu. Dojmy prvních dnů: Zmatek, každou chvíli čtení jmen, mezitím ležení na slammicích až do odeslání do záložní školy (pěší), což u mne bylo až za týden. Naprosté nešetření časem. Proč jsme do školy hned nenarukovali? Za osm měsíců jsme u pluku znovu. První dva dny chodění po raportech, pak asi týden si nás nikdo nevyšiml. Až se nás sešlo víc — asi 25 — rozhodl se (levím už kdo) uspořádati nám školu. A tak jsme se učili Morsovy značky, o radiu a dělostřeleckém zastřelování. Bylo to dobré pro ty, kteří odešli do pozorovatelského kursu. Ale v kurse pak měli tentýž rozvrh jako ti, kteří žádnou přípravu neměli. Ostatně výsledek třínedělního vyučování byl v souhlase s náladou žáků i učitelů přesvědčených, že je to všechno jen proto, aby bylo dekorum, že se něco dělá. Teprve za další dva měsíce jsme byli posláni do technického kursu, který nás měl konečně připravit pro to, k čemu jsme byli jako vojáci určeni. Bylo to koncem září, po bezmála jednoročním vojákovaní. Svádělo to udělat bilanci: Osm měsíců pěší škola, měsíc nic, dva a půl měsíce trochu víc než nic, t. j. linkování různých rastrů a namalování několika diagramů (bylo nás na tuto práci asi 7; normálně to je zaměstnání jednoho písaře asi 3 dny za měsíc). Ten rok tak asi ze tří čtvrtin byl pro nás jako vojáky ztracený. Druhým rokem naší presenční služby technický výcvik teprve začíná.

Zbytek presenční služby byl zrovna takový, jako první rok. Měli jsme už určitou pověst (spojovala se se vzpomínkami na naše předchůdce), svou tradici a svůj názor na prostředí. Když jsme se učili, pracovali si nebo čtli něco civilního, měli jsme mít pocit »ulejváni«. To jediné nás mohlo zachránit od »zlumpačení«, kterého se dřív obávali rodiče venkovského synka, měl-li vojákovat 3 roky.

Pan Drtina v závěru svého dopisu píše: »Uvažte, že měli dost času přemýšlet o tom, že všechna ta učenost a práce, kterou během těchto let vykonali, dala by se obsáhnout také za dva měsíce —«. Z presenční služby mám takové zkušenosti o využití času a lidí, že úsudek p. Drtiny potvrzuji do písmene. P. Drtina se také zmiňuje o vlivu, jaký mělo propouštění přebýtečných. Skutečně; dívali jsme se s různými pocity za vojáky, kteří šli domů po šesti, čtrnácti a osmnácti měsících. Neleželi jsme sice při tom na kavalcích, ale mohli jsme si na ně lehnout; nebylo co dělat.

Negace inteligence vůči armádě. Ano, je. Kde však vzniká? Šli jsme na vojnu jí nasáklí? Ne. Vyklíčí a rozroste se teprve pod vojenským kabátem. A aby rostla, o to se stará mnoho lidí. Mnohé neznechutila nehospodárnost, ale zahrnutí prací nebo funkcemi, které patří příkazníku. Služební řád (předpis) je zpracován na zásadách demokratických. Ale prakse je mnohdy prohnána a nepostizitelná. Odpor a nenávisť vůči lidem se přenáší na instituci.

Tu jsme u otázky, jak u nás praktikovat cvičení ve zbraní. Kancelář vojenská — tak jako civilní tovární kancelář — má pro veškeru agendu stále, zapracované lidi. Nemůže něco ponechávat pro záložníky, kteří snad přijdou na čtyři týdny. Myslím, že je nejlepší způsob, který se praktikuje: Nechat každého, aby si sám všeho všimal. To uvádím, aby nevznikly domněnky, že nás naši první představení nechávají zahálet.

Záložník, který jednou za dvě léta čtyři neděle ztráví na cvičení jako více méně hospitant, má malou iniciativu; přišel si obnovovat, co zapomněl a učit se nové. Je se svým úsudkem zdrženlivý. To není negace; ale tento stav se brzo mění v negaci, zvláště po dojmech, které jsem zhruba uvedl. Jeder znak negace uvedu: Sešli jsme se od různých zbraní v kurse, který nám zajistoval pro případ války určení pro zázemí. Všichni nepokrytě projevovali radost, že se tam dostali. Neuvádím tuto skutečnost zrovna rád. Zdá se mi, že se tu projevilo něco povahového. — Většina inteligentů by se podle Důstojnických listů vyslovila pro delší presenční službu. Nevím, kterou většinu kterých inteligentů Důstojnické listy myslí. Mezi zálož. důst. technické služby by tuto většinu nenašly.

Jistě nikdo z nás nepovažuje dnešní stav, který nás do určité negace zatlačil, za konečný. Zrovna tak tato naše negace nechce být posledním článkem řetězu, který znázorňuje náš poměr k armádě, v níž jsme mnozí ztrávili dvě mladá léta a která nám dala pro život mnoho cenného. Chceme, aby naše stesky byly považovány za prostředek, který má odstranit vznikající diference mezi armádou aktivní a záložní.

V úctě podepsaný

Antonín Mikola.

II.

Vážený pane redaktore!

Všichni pánové, kteří v Přítomnosti psali o tématu »Inteligent a vojna«, dotýkali se jen řádné služby vojenské, nikoliv také cvičení záložníků, k nimž sám patřím. Byl jsem od války dvakrát na cvičení a myslím, že v souhlase se všemi kolegy, kteří se mnou sloužili, mohu říci pravý opak, než co někteří páni tvrdili: totiž zacházelo se s námi příliš dobře, že nám to bylo až nepříjemné. Abych Vám lépe věc objasnil: Jakmile jsme přišli do kasáren, ihned byli jsme rozstrkáni do různých kanceláří, kde po 3 neděle nebo 14 dní vyplňovali jsme všelijaké rubriky a listiny. Vím bezpečně, že se tak stalo, ne proto, abychom byli využitkováni, ale prostě proto, že jsme měli býti ušetřeni od běhání po cvičišti, prostných cvičení atd. V tom však byl velký omyl. Téměř všichni odrostli jsme již názoru, že nejlepší způsob života je sedět u stolu, a každý z nás, beztoho za celý rok kanceláří přesycený, byl by velmi rád si trochu zacvičil a také ze zvědavosti se podíval, jak to vlastně nyní chodí. Kdybychom se byli za tu celou dobu všichni dvakrát sami dobrovolně nepřihlásili, že chceme jít na střílnici střilet, byli bychom se ani z kasáren nedostali.

Věřím, že je těžko těm, kdo mají rakouský výcvik, za 3 neděle vstřípiti nový výcvik československý, ale přece mohlo nám býti ukázáno alespoň několik základních věcí, jako jak se velí, mají-li vojáci jít a jak, mají-li se zastavit atd.

Také na ranní půlhodinku hned první den jsme všichni bez nucení seběhli na dvůr, ale když se chodilo jen na dvorečku do kola a druhý a třetí den se opakovalo totéž, každého přešla chuť a účast byla stále menší. Ačkoliv všichni byli jsme vojáci ještě váleční, a tedy nejspíše oprávnění, mít k vojně odpor, tak zvané »ulejváctví« bylo jen výjimkou, na kterou ostatní dívali se dosti opovržlivě, protože dnes v tom neviděli žádnou zásluhu.

Opakuji ještě jednou, že u důstojníků i poddůstojníků setkali jsme se všeobecně s dobrou vůlí, která nás u srovnání s bývalými poměry velmi příjemně překvapila. Bylo by jen nutno této dobré vůli dáti patřičný směr, aby ze cvičení záložník měl nějaký prospěch a stát také. Beztoho každý šel na cvičení jako na nějaký sportovní podnik s opravdovou chutí, třebaže ne s válečnými úmysly.

Věřte, že bylo nám příjemné i bydlet v jedné místnosti po tři neděle se všemi ostatními vojáky »neinteligenty« a že soulad,

jaký mezi námi vládl, se asi tak hned nenajde. Po několika letech stálého pohybování jen v určitých kruzích, přímý styk se všemi vrstvami lidí nemůže býti inteligentní leč milý. Vypravování různých vojáků večer na posteli stojí za to, aby byla velmi pozorně poslechnuta.

Poručím se Vám, vážený pane redaktore,

Váš

A.

Náboženská situace u nás.

Vážená redakce!

Pod titulem „Náboženská situace u nás“ dostal do Přítomnosti p. E. Maška názory svého šéfa dr. Čapka, reprodukované z anglické revue. V ní se bagatelisuje práce všech církví a společností, které se nezřekly křesťanského základu. Jen Svobodné Bratrství jest něco kvalifikovaného a nadějného. Vše ostatní jest zpátečnická sebranka.

Nepíší tento dopis proto, že bychom takovým soudem byli nějak překvapeni, nebo zarmouceni. Na to jsme, díky české pokrokovosti již dávno zvyklí. Jest nám to líto vzhledem k p. Maškovi, na něž z osobního styku máme dobré vzpomínky. Ale když už se domohl místa odborníka pro otázky náboženské v Přítomnosti, a tu myslím, přec by měl někdo aspoň slovo povědět. Věc není tak jednoduchá, jak ji p. Maška líčí. Nedá se to odbýt nějakou frází o vědeckém poznání atd. Náboženství jest něco jiného než věda. Nikdy věda nemůže nahraditi náboženství. Na Boha nemohu jít s operačním nožičkem, ani se zkumavkou. Věda jest něco jiného a víra zas něco jiného. Mnohý rozpor mezi vědou a náboženstvím jest jen umělý a zdánlivý. Mnohý člověk jest velmi pyšný na vědu a popírá vše, co nemůže omakat, vidět. A přec, kolik jest věcí, které nemůžeme omakat ani vidět, a přece jsou faktem. Jako bychom byli na vrcholu vědy. To, co víme, jest jen nepatrná část toho, co nevíme.

Pan Maška příčinu neúspěchu zvláště evangelických církví vidí v jejich větší či menší orthodoxnosti t. j. pravověrnosti. Jako doklad konservativnosti neboli zpátečnictví uvádí, že církev českobratrská uznala na svém posledním synodu apostolicum. Kdo věří v apoštolské vyznání víry, je již puncován nadsmrtí jako zpátečník. Pan dr. Čapek plivá sám na svou minulost. Jistě jest mnoho ztrnulosti v církvích, nehybnosti, ale to neplyne z apoštolského vyznání víry, ale ze zcela jiných pramenů. Jistě studená orthodoxie nemá ceny. Co jest platná orthodoxie hlavy, jestliže srdce nedosáhlo té hlubiny bezpečnosti a toho jednoho potřebného: domů trefit a Krista za hostě přijmout? Ne, tu nebudeme orthodoxii dělat advokáta. Ale myslím, spíš než orthodoxie vadí u členů církví nedostatek mravní opravdovosti a snaha zdáti se moderními. Jest to bolestné, ale jest to pravda, že mnozí ze strachu před posměchem skrývají své mínění. Jest to pak život rozpoltěný, bez síly a moci. Ten ovšem nevzbudí touhu po následování. Nerozhodnost, nestatečnost, kulhání na obě strany, to bude příčina neúspěchů v církvích.

Pan Maška předpovídá, že svobodné náboženské hnutí, vedené dr. Čapkem, se rozroste v hybný organism. Nad čbr. církví dělá kříž. Nám by bylo milé každé náboženské hnutí, které by hnulo myslí a svědomím lidí. Ale myslím, že tu jest jisté nedorozumění. Svobodné bratrství není hnutím náboženským, jest náboženskou náhražkou. Trochu nápadů a mudrosloví o Bohu, jež si může každý představit dle svého vkusu, trochu ironie na účet těch konservativních a trochu laické morálky. Pan dr. Čapek s Biblií jinak zatočil než unitáři, jichž jest on v Československu exponentem. Co z toho hnutí bude, to se ještě ukáže. To, co zde píší, neznamená, že bych dr. Č. přál něco zlého.

Jistě v čbr. církvi byl velmi silný směr liberalistický. Vedli jej dr. Kozák, později dr. Linhart. Ale s tímto liberalismem ne-

pořídíte ničeho tam, kde duše žízni po živém Bohu, kde duše hledá cestu z Labyrintu světa do ráje srdce. Slabost pak nebyla v orthodoxii, ale v kulhání na obě strany. V náboženství jde v zásadě o tytéž otázky dnes jako před 1000 lety. Jest Bůh skutečností? Jaký jest Jeho poměr k světu, ke mně? Čím jest pro mne tento Bůh? Promluvil tento Bůh, zjevil se lidem? Jest to pravda, že Ježíš přišel hledat a spasit, co bylo zahynulo? Stačí mi věda a vystačím s pouhou občanskou zachovalostí, či mám se dívat se stanoviska víry na můj poměr k národu, společnosti, k rodině?

Věda, moderní kultura, přes své úspěchy zvláště na poli techniky nepřemohla víru v Boha živého. Jistě život jest složitější, kultura pronikla hlouběji a šířeji v život společnosti než v minulosti, ale neodstranila touhu po Bohu, po smíření po království Božím. Tyto věci nejsou ztrnulé, kožené. Ztrnulými, nehybnými můžeme být my. Třeba jen z pohodlnosti k přemýšlení. Myslet bolí mnohé lidi a soudit jest snadnější. Ale hledat pravdu dle Husova hesla, milovat ji, být jí věren, přenášet ty důsledky poznání a lásky k pravdě do života, to jest jistě těžší, ale statečnější.

Náboženská situace u nás bude docela jiná, až se probudí svědomí mnohých a až octnou se v postavení žalmisty, který děl: Jako jelen řve, dychtě po tekutých vodách, tak duše má řve k Tobě o Bože. Bílek to krásně naznačil svým pomníkem Chelčického ve Vodňanech. Chelčický klečí nad otevřenou Biblií a celý jeho zjev vyjadřuje vzrušení. A Bílek to vykládá: Pravdu náboženskou lze s úspěchem hledat jen kleče a vzrušeně.

To pak není věcí vědy, ale probuzeného svědomí a touhy nitra.

Josef Štifter,

kazatel Jednoty Českobratrské, Olomouc.

Věda a mír.

Praha, 23. VI. 1928.

Vážený pane redaktore,

dovolte mi laskavě poznámku ke článku »Prospívá věda míru?« v 23. čísle Vašeho listu. Velmi mne překvapil závěr toho kázání a obavy před výsledky příští vědecké práce. Lituji, že si autor uvědomil teprve v posledním odstavci, že neškodí věda, nýbrž způsob, jakým jí používáme. Myslím, že jinak po úvaze o použití vědy, byl by místo o její škodlivosti spíše psal lament o škodlivosti lidí. Není na světě věci tak dobré, aby neškodila, užíváme-li jí špatně. Ale proto přece jen si nebudeme přát, aby shaslo slunce, když si několik nemotorů připálilo záda. Nepotlačujeme tvářích myšlenek z obavy, aby jich někdo nezneužil, jako jsme nepřestali vyrábět stroje, když nezaměstnané dělnictvo spráskalo prvního vynálezce.

Poručím se Vám

čpk.

NOVÉ KNIHY

Všechny značné změny jízdního řádu jaro 1928 přináší právě vydaný Svátekův Pražský Jízdní řád vydaný péčí Klubu čl. turistů v Praze. Tato příručka, revidovaná ředitelstvím stát. drah, obsahuje všechny tratě do okruhu 50 km a všechny stanice v ČSR. důležité pro turistu i obchodníka. Jízdní řád podává také výběr výletů, pražské autotradi, jízdní řád elektr. podniků atd. Cena Kč 4.50, poštou Kč 5.—. Nakladatelství J. Svátek, Praha XVI., Husova 7.

Arne Novák: *Výbor ze studií a podobizen.* (Sbírka souvislé četby školní sv. 67. Cena Kč 10.—. Ve výboru z prací literárního kritika s essayisty uvedeno je 13 prací z české literatury. Nakladatel F. Topič, Praha I., Národní tř. 11.